

VÕITLEJA

Nr.6 (450) 48. aastakäik

ÜLEMAAILMNE EESTI SÕJAMEESTE JA VABADUSVÕITLEJATE HÄÄLEKANDJA

November/detsember 1999

PALVETE VASTAMISEST

Joh. 14:14. „Kui te midagi minult palute minu nimel, siis ma teen seda.“

Kas see ei ole lihtne lahendus elu raskustele! Elu kitsikustest leiame vabanemise palvete läbi! Kui raskuse kitsikusi on mitmeid: tervise mured, hool abikaasa, perekonna ja omakste eest, et nende käsi hästi käiks ja nende hädad leevenduksid. Meil on ka püsivad lootused meie kodumaa keele, riigi ja rahva heaolu kindlustamiseks. Meie sisemine tung kaitsta isamaad on suur jõud mis, vaadates isegi kõige rangemale, ikkagi alistub ratsionaalsetele, emotsionaalsetele ja meie piiratud füüsilistele võimetele. Jeesuse sõnad oma jüngeritele Ketsemani aias toovad päevavalgele meie nõrkuse: „Vaim on küll valmis, aga liha on nõder!“ Muidugi, kõik raskused leiavad aluse ja alguse meie hinges ja vaimus. Hirm poeb meie hinge kui näib, et meie lootused ja head tahtmised jäävad meile ootamatult täitmata. Kui vaim nõrkneb, siis kardame hingelist ja füüsilist kokkuvarisemist. Ja see võib tulla imekiirelt nagu välg, või ka tasapisi pugeb meie mõtete lõngakerasse. Viilets järgneb raskustes ja murede vaevlemisele, kui vaim ei ole valmis kindlalt jääma elu õigele teele. Jeesus Kristus juhib meid selgelt: see õige tee on ainult „minu nimel“!

Kõik meie vaevad, meie raskused, mured ja paanilised mõtted haihtuvad ära, kui meie vaim on tugevalt seotud Kõige Vägevama Trööstijaga, Püha Vaimu juhtimisel. Ja Püha Vaim saab selgeks ainult Jumala sõnaga. Issanda Jeesuse Kristuse Püha Vaimu töötus on „kui te mind armastate, siis pidage minu käsusõnal“ (Joh. 14:15). Tehke ainult seda — siis Jumala lubadus täitub, et teha seda, mida palute, minu nimel.

õp. Hannes Aasa

MUUDATUSED EESTI VABADUSVÕITLEJATE LIIDU (EVL) JUHTIMISES

Eesti Vabariigi valitsus otsustas rahuldada EVL-u 1998.a. esitatud palve ja toetada veterane vabadusvõitlejaid, kes on võtnud osa kommunistivastases võitlusest Teise maailmasõja ajal ja hiljem.

1. sept. 1999.a Tallinnas kokku kutsutud Tallinna Vabadusvõitlejate Ühingu piirkondlike organisatsioonide esindajate koosolekul, mida juhatas EVL-u aseesimees Erich Puusaag, tehti teatavaks, et EVL on eelnimetatud rahalise toetuse (2,5 miljoni krooni) valdamiseks loonud sihtasutuse „Eesti Vabadusvõitlejate Abistamise Fondi“ ja kandnud summa selle arveldusarvele. Nimetatud fond ei kuulu EVL-u alluvusse ega EVL-u liikmesorganisatsioonide hulka, vaid on omaalgatuslik sihtasutus. Fondi juhatuse kuuluvad endised EVL-u juhatuse liikmed, esimeheks Ando Lande, kõik olevat nüüdsest peale fondi palgalised töötajad!

Mõnede EVL-u allorganisatsioonide arvates ei oleks tohtinud EVL-u juhatust teha eelnevalt otsust, vaid põhikirja järele liikmete üldkoosolek. Fondi loomise eeltööd algasid juba läinud aastal, teadmata Liidu liikmesorganisatsioonidel. 14. dets. 1999.a registreeris Tallinna linnakohus fondi põhikirja.

Toetusi määratakse Liidu liikmetele, 4500 meest; Vigastatud Eesti Sõjameeste Ühingu liikmetele, 200 meest; Soome Sõjaveteranide Eesti Ühendus, 500 meest, 200 metsavendade ja 18 elusolevat Esimese Vabadussõja veterani. Mõned nendest kaasvõitlejatest on mitme eelnimetatud organisatsiooni liikmed. Summad on mõeldud peamiselt ravi-, sanatooriumi-, konsultatsioonide ja proteeside kuludeks.

9. sept. 1999.a. toimus Tallinnas üleriigiline vabadusvõitlejate esindajate koosolek, kuna koosolijatel puudusid allorganisatsioonide volitused, siis mingisuguseid otsuseid vastuvõtta ei saadud, selleks kutsuti kokku Liidu üldkoosolek 25. septembril 1999.a. Paides. Seal astus Liidu endine juhatust tagasi ja uueks esimeheks valiti Eesti Idapataljonide Võitlejate Klubi esimees Jaan Kuningas.

E.Lindaja

Eesti Kaitseväe kaplanid „Camp Borden“is“, Kanadas kogemusi õppimas. Vasakult n.lm. R. Tõnisson, side pat.; pekaplan kol.lm. T. Nõmmik, n.lm. V. Kaptein, Pärnu üksik pat.; n.lm. P. Parts, Virumaa üksik pataljon.

VENDLUS, VAPRUS ja VABADUS

18/19. septembri päikesepaistisel nädalalõpul toimusid XXI Põhja-Ameerika Eesti Sõjameeste Suvepäevad ja Long Island'i Eesti Võitlejate Ühingu 35-es aastapäev Long Island'i Eesti Kodus. Korraldajateks olid Eesti Vabadusvõitlejate Liit USA-s ja Long Island'i Eesti Võitlejate Ühingu. Suure tormi tagajärgede tõttu ja möödunud aastadki pole „hellitanud“ endisi sõjamehi, sellepärast oli osavõtt eelmistest kesisem. Kell 12 toimus lippude heiskamine, seda toimetasid ksv-d Y. Anson, H. Salumäe ja V. Pratkan. Pärja langenud kangelaste sambale asetasis Lakewoodi E.V.U. esimees H. Verder ja L.I.E.V.U. liige S. Roosild. Järgnes kerge eine ja informatsiooni koosolek, viimase avas L.I.E.V.U. esimees Harald Salumäe. Laudkonna vestlus käsitles praegust olukorda nii siin kui Eestis, mida juhatas ksv. Y. Anson.

Priit Parming esitas ettekande „Suurriikide luuresõda Eesti Vabariigi territooriumil 1919–1999 a.“ Eestimaa asend on tähtis nii Venemaa kui ka Saksamaale. Vabadussõja ajal läksid umbes 3000 eesti kommunisti Venemaale, kaasaarvatud Anvelt, Kingissepp ja teised. 1918.a. aprillis saadeti Eestisse põrandalune vene salaluure. Venemaal töötasid eestlaste välja õpetamiseks alates 1920.a. parteikool, miilitsakool ja revolutsioonärra sõjakool. Nendest koolidest käis läbi Eesti Korpuse ülem Pärja ja paljud teisedki Korpuse ohvitserid.

Enne 1. dets. mässukatset oli eesti vanglates umbes 150 kommunisti, nende hulgas ka Kingissepp ja Anvelt, viimane andis oma elukutseks arreteerimisel — Eesti riigi kukutaja. Mässuks oli formeeritud 3 pataljoni, üks Tartus, ülemaks Klein, teine Antslas, juhiks kohalik kommunist, kolmas Pihkvas, ülemaks Rimm. Pärast mässukatsete ebaõnnestumist töötas Eesti komiterni osa edasi Pihkvas ja Jamburgis. Propagandamaterjal viidi Rootsi, sealt edasi Ameerikasse ja siis tuli laevaga Eestisse. Üheks peategelaseks selles oli eesti kommunist Harri Tiido. 1935.a. viidi illegaalne büroo Taani ning hiljem Stockholm. Seda tööd juhtis Säre. Inglise ja saksa luure andmetel olid Vares ja kindral Tomberg juba alates 1924.a. kommunistliku partei liikmed. Tähtsamad eesti punaarmeealased olid Lukas, Lombak ja Kork, osa nendest hukkas Stalin. Kork käis 1926.a. Eesti olukorraga tutvumas.

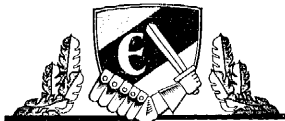
Eesti lennuteenistus oli koostöös Inglismaa salaluurega. Eesti vabastamisel 1941.a. jäeti Eestisse umbes 800 kommunistliku agendi, neid juhtis Säre. Partisanide liikumist saksa okupatsiooni ajal juhtisid Karotamm ja Erlich. Hiljem metsavendade hävitamist korraldasid polkovnikud Taevere, Krapilov. Nõukogude Liit on olnud luures edukas, hilisemal ajal tegid seda tööd „VEKSA“ reisigrupid. „VEKSA“ juhatuse koosolekutele võtsid osa ka paljud väliseestlased. Praeguses valitsuses on veel arvukalt NKVD ja EKP tegelasi, mille tõttu NATO-sse pääsemine küsitav. Samuti jäeti Eestisse „Spetsnatsi“ üksuse liikmeid, isegi noorkotkaste juht on endine NKVD mees! Kava jätkus ettekandega ksv. A. Vaart'ilt „Eesti lendurid II maailmasõjas“. Kõneleja andis hea ülevaate eesti meeste osalemisest saksa õhujõudades. Eestlaste kasutada oli „suurem“ lennuk kui on olnud kunagi Eesti Vabariigil. Järgnes päevakohane aktus, pärast lippude defileed, laulis USA hümn bariton Harry Verder, klaveril saatis E. Lindeman. Avasõnas L.I.E.V.U.-gu esimees H. Salumäe tervitas konsul Sven Tõlp'i abikaasa ja lastega, soovides nalle mõnust õhtut endiste sõjameeste keskel. Too oli kahekümne-esimene aasta pidada P.A. Sõjameeste Suvepäevi siin Eesti Kodus, kus arutati nii kohalikke kui ka Kodu-Eesti probleeme. Olles võidelnud aastakümneid Eesti Vabariigi heaolu eest, lõpuks on

võitlus kandnud head vilja! Tänasel päeval pühitseme ka Long Island'i Eesti Võitlejate Ühingu 35.a. juubelit. Samas andis ta edasi ka kurva teate, New Yorki Eesti Vabadussõjlaste Ühingu esimees Tiit Lehtmees lahkus 13. sept. „elurindelt“. Leinaseisakuga mälestati lahkunut. Esimees tervitas õp. Tari't abikaasaga, EVL-u esimeest Y. Ansoni abikaasaga, ÜEKN abiesimeest H. Uus'i, tänas Priit Parmingu't ettekande eest. Külalisteks oli veel Quebeci piirilt ksv. A. Vaart, Ohvitseride Kogu USA-s esimees O. Uusimaa abikaasaga, Hamiltoni Eesti Võitlejate Ühingu liige, Kanadast, ajaleht „Võitleja“ tegevtoimetaja E. Lindaja abikaasaga, soolo lauludega esi-nejat Harry Verder'it abikaasaga ja ksv. Sven Roosild'a, kes kandis ette lühilülevaate L.I.E.V.U.-gu ajaloo viimase 35 aasta jooksul.

Lippude heiskamine Suvepäeval

(Järg. lhk. 2)

Ülemaailmne eesti sõjameeste ja vabadusvõitlejate häälekandja

„VÕITLEJA“

Väljaandja: Sihtasutus „Võitleja“

Esimees-peatoimetaja: A. Jurs, 29 Burke Ave., Brantford, Ont., Canada, N3S 6V5. Ülemaailmse Eesti Vabadusvõitlejate Keskuse esimees. Tel.: (519) 753-3089.

Tegevtöitaja: E. Lindaja, 47 Fielding Cres., Hamilton, Ont., Canada L8V 2P3. Tel.: (905) 383-0038, faks: (905) 383-0038, mobiiltel.: (905) 730-3375.

Toimetuse kolleegium: A. Kängsepp, R. Milk, P. Osko, E. Reinas ja R. Tralla.

Majandusjuht P. Osko. Ajaleht „Võitleja“ postiaadress: 958 Broadview Avenue, Toronto, Ont., Canada, M4K 2R6. Rahatšekid saata „Võitleja“ nimele.

„Võitleja“ esindajad: USA-s: Ylo Anson, Boston Hill Rd., Andover, CT, 06232, USA. Inglismaal: Heino Linsi, 7 Orlando Road, Leicester LE2 1WN, England. Austraalias: Leo Laanemaa, 19 Fitzgerald Cres., Strathfield South, N.S.W. 2136, Tel. (02) 9642 4045. Eestis: Hugo Avila, Mulla põik 4-7, Tallinn EE0006, Tel. (02) 472 303.

Autori nime või nimetähga varustatud kirjutiste sisu eest vastutavad autorid ise.

„Võitleja“ ilmub kuus korda aastas.

Aastatellimine: 25.00 dollarit Kanada rahakursi alusel

“THE COMBATANT”

ESTONIAN BI-MONTHLY

Published by “Võitleja”, 958 Broadview Avenue, Toronto, Ont. Canada M4K 2R6

Faks: (905) 383-0038

E-mail: ELindaja@aol.com

VABA OLLA ON IGA INIMESE ÕIGUS

Üks imelik sõda on käimas väikese riigi, Tshetsheenia vastu, suurriik Venemaa võitleb selle rahvaga.

Viimaste teadete kohaselt, on seal surma saanud palju rohkem tsiviilisi kui tshtsheeni vabadusvõitlejaid, keda venelased nimetavad terroristideks. Alates oktoobri viimastest nädalatest, pommitavad vene üksused linnasid ja külasid rakettidega, mis purustavad elitusi ja tapavad inimesi.

Oktoobri lõpus lõhkesid Tshetsheenia pealinna Grozny vabaõhu turul tuntud vene „skuts“, keskmise kaugusega raketid, mis tekitasid suuri purustusi ja selle tagajärjel hävines arvukalt inimesi. Esialgu venelased etasid seda, kuid hiljem ütlesid, et võis kogemata juhtuda! Päev enne seda rünnakut ületasid vene sõjaväe üksused Treki jõe, 20 km põhja-idas, pealinnast Groznyast ning alustasid sellega sõja teise osa. Esimene osa, mis toimus 1994–1995. aastadel, olid venelastel suured kaotused ja nad alustasid ka siis rakettide rünnakud.

Moskva oli kuulda segast juttu. Mõnedel andmetel öeldakse, et Tshetsheenia pealinna ei pommitata, kuid kindral Valery Manilov ütles, et Grozny ja teised keskkonnad puhastatakse terroristidest (nagu venelased ikka nimetavad tsheneeni vabadusvõitlejaid, kes ainult püüavad vabastada oma rahvast vene võimu alt. Mõningate andmete kohaselt olevat eesti, soome ja läti vabatahtlikke sõdimas tshetsheeni poolel).

Imelikult, mõned vene poliitikud ütlevad, et tahetakse ärahoida eraisikute ohvreid, oodatakse kuni tsiviilisi loetakse lahkuvad linnadest, enne kui neid asulaid rünnatakse. Tegelikult vene õhuvõimade ja rakettide tuli oligi see, mis pani üle paarisaja tuhande inimese põgenema naaberriikidesse. Ajub Baudin, peaarst Shali rajoonis, ütles aga, et selle paari-kulise sõja ajal on surma saanud 170 tsiviilisi ühe vabadusvõitleja kaotuse kohta. Tshetsheenia vabadusvõitlejate juht Shamil Basajev ütles, et venelased sellise sõjaga tahavad hävitada Kaukaasias kõik nende vastased ja võtta maaala üheks Venemaa osaks.

Venelaste juht kindral-leitnant Gennadi Troshin kinnitab eelnimetatut, öeldes, et „Kui need bandidid (tema meelest) on hävitatud, on see ülesanne täidetud.“

Ehkki see sõda saab veel nõudma enam ohvreid, on Tshetsheenia juhid püüdnud alata läbirääkimisi. Ka venelaste sõjaväe juhtkond on arvamisel, et nende vaenlaste langenute arv on tublisti suurem kui eelmise konflikti puhul. Selle seletusega aga ei nõustu isegi Moskva ajaleht „Isvestia“, arvates, et venelaste kaotused on viis korda suuremad kui ametlikud andmed.

Tshetsheeni juht Achkhoe-Martani linnas leiab, et venelased just kasutavad põgenike kolonne edasi jõudmiseks, liikudes nende otseselt läheduses.

Kõigi elnevat andmete varal peab ütlema, et venelased käituvad selles sõjas väga metsikult. Nende väide, et nad võitlevad terroristidega ei pea paika. Tegelik olukord on aga vastupidine. Kuinende lennukid ja raketid purustavad linnu ja asulaid, kus elavad tsiviilisi, siis tuleb just neid nimetada terroristideks.

Kõike seda arvestades, peab imestama, et teised riigid, iseäranis suurriigid, on siiani väga vähe teinud, et lõpetada selline ebaõige inimeste hävitamine.

Miks venelased seda teevad on selgelt nähtav, tahe suurendada seda isegi tohtu maalalaga riiki.

Kuhu jääb siis rahvusvaheline õigus, kui hävitatakse jällegi ühte väikest riiki? Kui Tshetsheenia rahvas tahab olla vaba ja valitseda ise oma maad, siis on nendel selleks õigus. Vaba olla on iga inimese õigus!

A.J.

VENDLUS, VAPRUS JA VABADUS (algas lhk. 1)

Õp. U. Tari õnnitels L.I.E.V.Ü-ngut ta 35.a tähtpäeval, mille asutamise koosolek peeti 15. novembril 1964.a. Oli ju september 1944.a., 55 aastat tagasi, mil alustasime oma põgenikurada läände vabaduse poole. Juba 8. mail 1945.a. seigus Euroopas, et kommunistlik oht polnud kadunud. Läände jõudnud asutasid võitlejate ühinguid Eesti vabastamise ja taasiseseisvumise rajamiseks. Võime uhked olla saavutuste üle! Väliseestlased tegid suure töö, mida kodueestlased teha ei saanud — hoidsid Eesti nime uudistes. Seda kõike olime saavutanud Jumala abiga. Eestpalves kandis õpetaja Jumala ette kodumaa ja rahva. Soovis õnnistust ka sellele koosolekile ja juubeleile! USA EVL-u esimees Y. Anson mälestas langeduid ja New-Yorki Vabadussõjalaste Ühingu esimeest Tiit Lehtmet'sa, seistes hetkeks nende mäletuseks. Ta mainis, et ajaratas liigub kiirelt, alles nagu oli Liidu aastapäev! Ksv. Y. Anson luges ette ka Liidu tegevusaruande ja rõhutas abi leidmist sõjainvaliididele Eestis. Kuigi pole me enam nii sirged kui aastakümnete eest, aga kepki pole meil veel vaja!

Muusikalist külakosti tõi bariton Harry Verder, esitades kaks pala, klaveril E. Lindeman. Tänuks tugev aplaus. ÜEK abiesimees H. Uus oma aktuse kõnes nimetas, et hoolimata sellest, et olime mitmesuguseid võõraid mundeid kandnud, on alati relvavendade kohtumisel küsimus: „Mis kroonus oled sa teeninud?“ Eesti sõjameeste kuulsus võõrast vormi kandes oli hea, saksa sõjaväes isegi legendaarne! Aga praegune eesti kaitseväge? Seda juhivad endised punaarmee polkovnikud. Loodame, et aeg töötab meie kasuks! Välismaa Sõjaväe Akadeemias on paljud noored eesti ohvitserid ja allohvitserid saanud oma haridust ja täiendamist. Aastasadade jooksul on meie kodumaa olnud välisriikide mõju all. Seetõttu pole eesti meestel alati olnud võimalust valida kroonu mündrit. Kindel on see, et enamus eesti mehi, kes on kandnud võõrriikide vormiriietust, on jäänud truuks oma kodumaale. Riie ei riku meest kui mees ise teab, mida ta teeb!

Järgnes ühislaul „Kaunistagem eesti kodad“. Ksv. Ella Ojandu koostatud L.I.E.V.Ü-gu ajaloo lühilevante, kes ise ei olnud haiguse tottu kohal, kandis ette teadustaja ksv. S. Roosild. Ühing asutati 15. nov. 1964.a., liikmeteks olid eesti soost veteranid ja teised rahvuslikult mõtlevad kaasmaalased. Esimesel koosolekul tehti kava koostada Long Islandile mälestussamba komitee. Tänu USA Eesti Ohvitseride Kogule avati 14. augustil 1965.a. esimene selle laadne mälestussammas USA-s, ühingus oli tookord 100 liiget. Võeti aktiivselt osa ikestatud rahvaste paraadist, ÜRO ees protestidest, hoiti elus sünnimaa probleeme. Samba ümbrus on kujunenud teenekate liikmete mälestuspaigaks. L.I.E.V.Ühinguga liitusid ka naised, võttes oma südameasjaks mälestussamba ümbruse korrashoiu ja kaunistamise. Liikmete arv ühingu tõusis 30-t — 130-le ja 1975.a Eesti Vabariigi aastapäeval väärastati kuldmärgiga Ella ja Eduard Ojandu't, viimane oma 20-nea aastast esimeheks olemist juhtis lõpuaastail ratastoolis. Uueks esimeheks valiti V. Pratkan, viimase lahkudes võttis ameti üle ksv. H. Salumäe, kelle ülesandeks sai ka mälestussammas restaureerimine. \$1000.00 on saadetud kodumaale eesti noorte kasvatamiseks isamaalikus vaimus. Kahjuks on mulda varisenud ühingu asutajad liikmed, ega saanud kaasa elada Eesti vabanemisele. New York-i peakonsulaadi poolt tervitas konsul Sven Tõlp, mainides, et huvitaval kombel toimuvad need Long Islandi Põhja-Ameerika Sõjameeste Suvepäevad Eesti Kodus, sest kodust algab ka sõduri teekond. Heameel, et Eesti on vaba ja vabadusvõitlus on võtnud rahulikuma joone. Nii saate teiegi nautida oma tehtud töö vilja. Head lõbutsemist!

USA Eesti Vabadusvõitlejate Liidu ja USA Ohvitseride Kogu poolt ksv. O. Uusimaa tänas kõiki asjaosalisi, osavõtjaid, kes aitasid kaasa selle koosviibimise kordaminekuks. Vabadussõjaga poleks olnud enam eesti rahvast ega riiki. Usun, et tänane pevigi on aidanud värskendada meie vabadusvaimu! Eesti hünni laulmisega lõpetati aktus ning koosviibimise lõbusam osa tantsuga võis alata. Ühe mehe orkesteri tantsuvis meelitas nii mõnegi julgema sõjamehe abikaasaga tantsupõrandale. Kui hing veel noor ja süda soe, ei siis aastad, hädad midagi loe!

E.Lindaja

TÄHELEPANUKS

Sihtasutus „Võitleja“ osatähtede omanikele:

Aljäärneev on kutse peakoosolekust osavõtuks (kirjalikku kutset ei järgne).

Kolmapäeval 26. jaanuaril 2000.a. algusega kell 11:00 päeval, peetakse Kanadas, Toronto Eesti Majas, 958 Broadview Avenue, Sihtasutus „Võitleja“ korraline peakoosolek, millest palume teid lahkesti osa võtta.

PÄEVAKORD:

1. Koosoleku avamine ja rakendamine.
2. Eelmise koosoleku protokoll.
3. Tegevusaruanne.
4. Majandus- ja revisjonikomisjoni aruanded.
5. 2000. aasta tegevuskava ja eelarve.
6. Koosolekul algatatud küsimused.
7. Läbirääkimised ja koosoleku lõpetamine.

Kvorum puudumisel (kui kohal ei ole vähemalt pooled osatähtede omanikest) algab koosolek pool tundi hiljem otsustusvõimelisena, kohalolijate arvu vastamata. Hääleõiguslikud on peakoosolekul need osatähtede omanikud, kes on tasunud lehe tellimise kahe viimase aasta (1998. ja 1999.) eest.

Sihtasutus „Võitleja“ juhatus

VOLITUS

Mina „Võitleja“ osatähe omanik
volitan enda eest hääletama hr./pr.
või organisatsiooni: „häälega“
„Võitleja“ peakoosolekul, 26. jaanuaril 2000.a. Toronto Eesti Majas.

allkiri

TSERKASSY PÄEV 1999

17.2.99 möödus 55 aastat väljaturvest niinimetatud Tserkassy kotist. Peale kümnete tuhandete saksa Wehrmachti sõdurite, võitlesid selles kotis veel eestlastest koosnev pataljon „Narva“ — relva-SS diviis „Wiking“ ridades. Relva-SS motoriseeritud — nime poolest küll juba 27.11.43 tankidiviisiks ümbernimetatud — diviis „Wikingi“ ridadesse kuulusid tol ajal vabatahtlikud vähemalt 12 Euroopa riigist! Seega oli see sõjaajaloo esimene multinaatsionaalne väeüksus! Peale selle veel detsembri algul 1943 „Wikingi“ käsutusse saanud hästivarustatud ja relvastatud rünnakbrigaad „Wallonie“, ümmarguselt 2000 mehega.

Need Belgiast pärinevad, prantsuse keelt rääkivad mehed, lasti algul rinde tagalas oludega Ukrainas tutvuda. Alles 15.1.44 paigutati nad osaliselt rindele. Otse pataljon „Narva“ kõrvale, metsalahingutesse nii partisanide kui ka punaarmee rünnakute vastu tõrjele.

Selle Tserkassy koti tekkimise, võitlustest seal ja väljaturvest üle on minu relvavend Mihhail Bendt juba pikemalt ja põhjalikumalt kirjutanud. Sellepärast ei hakka mas seda enam puudutama. Tahan hoopis teist asja siin teatada.

Alates aastast 1968 toimub igal aastal veebruarikuu keskpäigu ühes väikeses Lõuna-Saksamaa linnakeses, Bad Windsheimis, niinimetatud Tserkassy päev. 1968 toimus äsja kohalepaigutatud mälestuskivi juures pidulik leinaaetus kaugel üle 2000 osavõtja juuresolekul.

Sellel aastal toimus selline mälestuspäev nii Tserkassy kotis, kui ka sealt väljaturvest juures langenute ja teadmatusel kadunudete juba 31-korda, 19.–21.2.99.

Kuna just eelmistel päevadel Saksamaal kaotilised tee-olud olid, suuremad lumesajud ja külmalaine takistasid autoteedel liiklust, oli seekord osavõtjate arv tunduvalt väiksem kui senistel aastatel. Juba reedel, 19.2. kohtusid diviis „Wikingi“ üksuste esindajad omavaheliseks nõupidamiseks. Päevakorras seisis aruanded üksuste veteranide tegevuse üle ja tuleviku plaanid. Ostustati seejuures, et ka sellel aastal ilmus vikinglaste jõuluvihik, kõigi üksuste koostööl. Selle keskseks teemaks on seekord: „Euroopa vabatahtlikud diviisis Wiking“. Kaastööd selleks tulevad juba 15.10. väljaandjale saata.

Laupäeva, 20.2. hommikui toimus kõigi vikinglaste üldkoosolek. Arutusel seisis küsimus, mis teha diviis „Wikingi“ kalmistuga Uspenskajas, Ukrainas. Sinna on maetud kaugel üle 1000 diviisist „Wiking“ langenud sõdurit. Nende hulgas ka hulk eestlasi pataljonist „Narva“. Nende arvu aga pole kindlasti enam võimalik kindlaks teha.

Kui 1990 aastal esimesed „Wikingi“ mehed omaaegset kalmistut külastasid, leidsid nad eest maatasena tehtud kolhoosi viljavälja! Põllutöödel päevavalgusse ilmunud maetute luud ja kolbad olid kokku korjatud ja kusagile prüghunnikule visatud. Need olid ju ainult fassitikkude röövlite jäänused! Pealegi veel eriti vihatud SS-timukate ja vägistajate omad! Mis sellest, et Uspenskaja elanikud „Wikingi“ mehi hoopis teistsiti tundma ja vargsi austama õppisid!

Vahepeal on sinna „Wikingi“ veteranide poolt suur rist püstitatud, endise kalmistu keskpäik aia ümbritsetud ja külvavemalt nõusolek saadud, endist kalmistu ala mitte enam põllumaana tarvitada.

Möödunud aastal asutati Harkovi lähisel suur saksa sõdurite ühiskalmistu. Sinna tahetakse suur osa umbes 400 000 Ukrainas langenud saksa sõduritest ümbermata. Ettepanekule ka kõigi Uspenskajas maetute jäänused Harkovi ümbermata, leidis mitmeid vastuvaidejaid. Nemat töid ette plaani, Harkovika kalmistu täiesti korda teha ja sinna mälestuskivi paigutada. Pärast arukaid sõnavõtte poolt ja vastu, lükati selle küsimuse lõplik otsustamine järgmisele „Wikingi“ esindajate nõupidamisele. Seniks peavad üksused oma arvamust avaldama.

Kogu aja sadas vihma. Aga kell 14.45, just siis kui puhkpillide orkester marsihelidel mälestuskivile lähenes, lõppes vihmasadu järsku nagu noaga lõigatult!

Umbes 150 mälestuskivi ümber kogunenud mehele-naisele, nende hulgas vähemalt 30 vallooni Belgiast, pöördus päevakohase kõnega „Wikingi“ Veteranide Kogu esimees Eberhard Heder. Üldtuntud Saksamaa sõdurite leinalaulu: „Mul oli üks Kameraad...“ helid asetati terve rida pärgi mitmetelt üksustelt Tserkassy mälestuskivile. Nende hulgas ka pärg pataljon „Narva“ veteranide poolt.

Südatilgutatav mälestusaktus lõppes saksa hümniga. Seejärele marssis suurem osa osavõtjatest orkestri saatel linnakese poole.

Õhtusel relvavendade ja nende saatjate sõpruspeol, olid ühe restorani saalis kõik istekohad täidetud. Veidi hiljem kohale jõudjatele tuli kirurga laudu ja toole lisada. Lõppeks leidsid kõik omale koha.

Peale korraldaja avasõna, järgnesid mitmed sõnavõtted koosolijaltelt. Eriti hoogsalt kõnega, nii saksa kui ka prantsuse keeles, esines valloonte esindaja. Ka nende ridade kirjutaja pidi seal mõned tervitussõnad pataljon „Narva“ veteranide nimel koosviibijatele ütelda. Kõnede vahel kõlalsid vanad tuttavad sõdurilaulud, kolme noore muusiku saatel. Öhtu seltskondlik osa lõppes — nagu alati — „Truuduselauluga“.

Pärjad Tserkassy mälestuskivil. Bad Windsheimis, 20. veebruaril 1999.

Järgnes omavaheline vestlus, sest paljud koosolijad kohtasid seal oma sõpru ja kaasvõitlejaid vaid ühel korral aastas. Muidugi oli neil palju küsimusi üksteisele südame peal. Ikka jälle tõusid kõne alla ka vanad ajad „Kas mäletad veel...“ ja nii edasi.

Alles kesköö otseses läheduses hakkasid peolised õõbimiskohtade poole tüürima. Enne aga andsid nad kaaslastele lubaduse — kui Kõigevägevam lubab — järgmisel aastal jälle kohale ilmutada! Kaasavõetud südamlukud mälestused aga annavad nad kõigile teistele võitluskaaslastele üle. Jälleenägemist Bad Windsheimis veebruaris 2000!

Jaava

LÖKKED PÕLESID BALTI-KETI TRASSIL

1939. aasta 23–24. augusti ööl kirjutasid välisministrid Vjatjeslav Molotov ja Joachim von Ribbentrop Kremli alla Nõukogude Liidu — Saksamaa mittekallaletungilepingule ja selle juurde kuuluvala salajasele lisaprotokollile. See Molotov-Ribbentropi paktna tuntud leping avaldas otsustavat mõju Baltimaade rahvaste edasisele saatusele.

10 aastat tagasi tuletati neid sündmusi meelde nn. „Balti-ketiga“. Kätest kinnihoidev inimkeht läbi Balti riikide tõestas, et paktil pole enam praktilist tähtsust ja 1989.a. detsembris saavutasid Baltimaade saadikud Nõukogude Liidu Rahva-saadikute kongressil Molotov-Ribbentropi pakti õigustühiseks tunnistamise.

Tänavu põlesid 23. augustil sel trassil mälestuslõkked. Eesti Vabadusvõitlejate Rapla Ühenduse liikmed olid Kehtnas. Lõkke ääres lauldi sõdurilaule ja meenutati 1939. aasta sündmusi. Olime siis 15–16 aastased koolipoisid aga teadsime juba siis, mida tähendas meie idanaaber. Neid teadmisi olime saanud ajalootundides ja raamatutist sõja-ajaloo. Omajagu isamaalisusest kasvatati meis ka riigikaitsetundides.

Siis ei olnud me veel sündmustes osalised, kuid Euroopa kohale kerkinud rajupilded andsid märku, et me sellest kõrvale ei jää.

Ei jäänudki!

Harry Tulp, Rapla Ühenduse esimees

RHEINWIESENLAGER ja TEISED LAAGRID

Selle pealkirja all ilmus ühes Ida-Prantsusmaa regionaalses ajalehes (Alsace 17.07.99) ühe endise saksa sõjavangi kirjeldus tema kogemustest ameeriklaste sõjavangina, millest järgnevalt mõned väljavõtted:

... „Ei ole kindel, et enamik Elsassi ja Moselli piirkondade elanikest veel teab mida tähendab saksakeelne väljend „Rheinwiesenberg“. See mõiste tekkis 1945.a. Rheinimaal, Teise maailmasõja lõpul, kus niimoodi nimetati aprilli kuus kiiruga moodustatud laagrid Lõuna-Bieneni ja Põhja-Weseli vahel. Ameeriklased panid sinna sadu tuhandeid saksa sõjavange, umbes 300 000 mehe ümber“...

... „Nüüd võiks meelde tuletada, 50 aastat peale sellist ennetundmatut monst-rumlikku ettevõtet ja kinnipidamise režiimi, mille all me pidime kannatama kogu meie sõjavangis oleku aja (sakslasest kirjutajale peagu 10 nädalat). Meid jäeti lagedale väljale ilma varjuta päikese ja vihma alla muddasse ning väga vähese söögiga, vaevalt 1000 kalorit päevas! Paljud vangid surid nälga, düsenteeriasse, kõhutüüfusse, uppusid porisse või lämbusid maa sisse kaevatud koobastes...“

Ja kuhu jäi siis Genfi kokkuleppe kaitse vangidele? Ameerika võimud olid aga kõike ette näinud, sest alates 1945.a. märtsist nad olid leitanud bürokraatliku künnismiga uue statuudi tulevastele sõjavangidele (kuigi neid oli kinnivõetud sõja ajal): „Disarmed Enemy Forces“. Nii ei kuulunud vangid enam Genfi kokkuleppe raamidesse!

Viimase aja televisiooni saatet ei ole meile näidanud ühtegi põgenike laagrit ilma ilusti rivistatud telkide ridadeta. See näitab, et samas kliimas ja enam-vähem samal aastaajal ei ole enam üldse mõeldav jätta inimesi rohkem välja kui mõneks päevaks...“

Eeltoodu paneb allakirjutanu mõtlema tema enda ja teiste Eesti Diviisi meeste sõjavangi perioodile, kes juhuslikult samas piirkonnas ameeriklaste kätte sõjavangi langenud või ise sõjavangi läksid. Meie mehi oli sää! Sinzigi ja hiljem Andermachi laagrites umbes kaheksakümne ümber ja kuhu meid jäeti samuti, kuid viieks kuuks lageda taeva alla, vihma ja päikese kätte. Ameeriklastest valvurid jätsid meid suhteliselt rahule, kuid nad polnud ette näinud nii suure hulga meeste tohtlustamist. Meie olukord muutus radikaalselt momendil kui see piirkond sai prantsuse tsooniks. Esiteks oli näha, et suurt relvavendlust kahe liitlase vahel just nagu ei olnudki. Ameeriklased jagasid meile enne nende äraminekut rikkalikult tekkisid, jalanõusid ja muud varustust, mis meie elu kergendasid. Ülejäänud vara aga põletati ära, nähtavasti selleks, et seda mitte prantslastele üle anda. Meie uuteks valvuriteks tulid sõdurite asemel hoopis prantsuse kommunistidest partisanid, kel polnud mingit aimu Genfi või muudest inimlikest kokkulepetest. Neil puudus ka igasugune sõja-väeline kogemus või distsipliin. Nende peamiseks tegevuseks oli vangidele nende pisukese varanduse ülevõtmine (saapad, tekid, käekellad, sõrmused jne.). Laagris käisid ringi kommandod kumminuiade ja poksikinnastega, kes nii endi lõbuks vangide kallal vägivalda kasutasid. Tuli ka ette, et joomapidude korral nalja pärast laagrisse tulistati. See oli eriti kardetav, sest meil oli rangelt keelatud endile koopaid kaevata või mingisuguseid varjualuseid kombineerida. Selline elu kestis meile, peamiselt mitte sakslasest vangidele viis kuud. Olukord paranes, kui meid hakati saatma Prantsusmaale töökomandodesse, kuid sää! ootas meid veel suurem oht, „kodumaale“ saatmise näol. Vene politrukid hakkasid prantslaste loal vangilaagrid külastama, sää!t nende nn. „kodanike“ otsimiseks.

Kokkuvõtteks võiks ütelda, et igal ajal on omad kombed!

Aks.

„VÕITLEJA“ ON KÕIGI EESTI SÕJAVETERANIDE JA VABADUSVÕITLEJATE HÄÄLEKANDIA

MIS SAI EESTI KAADRIOHVITSERIDEST? (2)

Hea kaader kindlustas Eesti sõjaväe ja tema reservide kõrgetasemelise ettevalmistuse. Eesti jalaväe tule täpsus ületas tunduvalt suurriikide armeede oma, meie suurtükivägi kattis märki juba paari lasuga. Oma kõrgeid võitlusomadusi tõestasid Eesti sõdurid II maailmasõja lahinguväljadel. Lisaks heale väljaõppele oli Eesti sõjavägi 1939. aastal ka mürdumatu võitlusmoraaliga — ta oli valmis vastu astuma ka ülekaalulake vaenlasele, et kaitsta oma rahvast vägivalla eest.

Seda viimast teadis maale tunginud võõras võim vägagi hästi ega andestanud seda Eesti sõdureile kunagi. Hoolimata sellest et Eesti sõdurid, täites oma presidendid ja ülemjuhataja käsku, ei astunud võitlusse stalinismiga, asuti neid taga kiusama kohe pärast Eesti okupeerimist 17. juunil 1940. Juba samal päeval vangistati Aegna merekindluses võõra sõjaväe poolt patareid nr 1 komandör mereväe vanemleitnant J. Vendla. Kas seda tehti sellepärast, et see ülivõimas patareid oleks vastupanu korral olnud Punaalavastikule ületamatuks tõkkeks kallaletungil Tallinnale, või oli siin mingi muu põhjus, pole teada. Juba juuni lõpul 1940 vangistati Tallinnas asunud 10. pataljoni komandör kolonel Jaan Lepp, kes kadus jäljetult. Siin oli kahtlemata tegemist kättemaksubiga. J. Lepp oli Vabadussõjas Soomusrongi nr 2 ülem ning seotud valitsusvastase ametiühingute kongressi 25 delegaadi maha-laskmisega Irboskas, septembris 1919.a.

Juba kolmandal päeval pärast okupeerimist, s.o. 20. juunil 1940, kui „1940.a. revolutsioon“ veel alanud ei olnud, vangistati Kaitseliidu Tartumaa maleva pealik kolonelleitnant Karl Soo.

Sõjavägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner vangistati 19. juulil 1940 ja saadeti vahil all NSV Liitu. Sel ajal oli Eesti veel vormiliselt iseseisev ja iseseisva riigi kodanik saadeti vangina välismaale! Juba üksnes see fakt annab hinnangu nn 1940.a. revolutsioonile!

Eesti ohvitseride vangistati ja õiendati nendega arveid nn tagasihaaravalt. Neid süüdistati tegudes, mida nad olid toime pannud Eesti Vabariigi teenistuses olles. Kindral J. Laidonerile andis kohtuvälise erinõupidamine 25 aasta „3a ottopaehne yactn tephtopnn CCCP“.

Eesti ohvitseride (sealhulgas ka kolonel Jaan Lepa) jälitamine ja karistamine oli kõige jorhram rahvusvahelise õiguse rikkumine. Teatavasti oli Nõukogude Venema Jarku rahuga 2. veebr. 1920 tunnistanud Eesti Vabariiki ja nüüd jälitati tema ohvitseride (ja mitte ainult neid) selle eest, et nad olid seda vabariiki kaitsnud. Eesti ohvitserid ei jõudnud teha midagi uue võimu vastu, kui neid juba likvideerima hakati. Kui nad seda alanud sõja tegidki, siis oli see tingitud otseselt stalinliku režiimi vägivallategudest eesti rahva ja sealhulgas tema sõdurite kallal. Esimesena ja eriti alaltlõi lõi ju stalinism!

Üheaegselt J. Laidoneriga vangistati Kaitseliidu ülem kindralmajor Joh. Orasmaa, sõjavägede staabiülem kindralmajor A. Jaakson, sõjaminister kindralleitnant N. Reek, kes samuti saadeti vangidena NSV Liitu. Varsti järgnesid neile Merejõudude juhataja kaptenmajor J. Santpank, merekindluste ülem mereväe kapten K. Freimann, sõjavägede ühendatud õppeasutiste ülem kolonel K. Laurits, sõjaväeringkondade ülemad kolonellid J. Junkur ja P. Asmus, Kuperjanovi partisanide pataljoni ülem kolonel E. Liibus jt.

2. septembril 1940 vangistati Kaitseliidu staabi ohvitser kol-ltn. Gustav Kase-mets. 14. jaanuaril 1941 tabas sama saatus 2. pataljoni (Tartus) ülemat kol. V. Kohal't. Neid ohvitseride ei olnud Punaarmeeesse võetud.

Kuid varsti hakati vahistama ka neid, kes selle au osaliseks olid saanud: üksteise-järele kadusid endine 1. Diviisi ülem kol. Paul Triik (22. Territoriaalkorpuse Tapal asuva 86. polgu ülem) sügisel 1940, van-ltn. Leho Naalapa endisest mereväest, leitnant Ants Sillar ja Evald Pirmimäe õhukaitse suurtükiväest jt.

Kuid ka tavalised sõdurid ei pääsenud stalinlikust kättemaksubist. Nende puhul ei saanud olla juttu „vanadest pattudest“, tagakiusamise põhjuseks oli lihtsalt isamaalise meelsuse avaldamine, rahulolematust toiduga jms.

Juba 16. juulil 1940 vangistati Haapsalus nooremseersant Karl Sinijärv, 11. septembril ajateenija Ed. Tahk Tapal, 23. septembril lenuväe ajateenija Aksel Vahter Piriita-Kosel, septembris ajateenija Jüri Siig Nõmmel, sügisel 1940 nooremseersant Joh. Karu Elvas, 13. detsembril ajateenija Hans Kriil Võrus, 23. detsembril aspirant Felix Niidre Tapal, 19. veebruaril 1941 veltveebel Osvald Sulp Tartus, 11. mail 1941 ajateenija Franz Aruksaar jne.

Siin on esitatud vaid nimed, mis allakirjutatule juhuslikult kätte on sattunud, tegelikult moodustavad need vaid jäämäe tippu. Asi vajab muidugi täpsemat uurimist.

Tuleb siiski nentida, et kuni 1941. aasta kevadsuveni oli Eesti sõjaväelaste tagakiusamine vaid n-õ käsitöö tasemel, siis muutus aga massiliseks.

6. juunist 12. juunini 1941 käsutati vanemaid Eesti ohvitseride Riiga sõjaväeringkonna saabi juurde. Osa nendest pidi saadetama õppima Nõukogude sõjaka-deemiatesse, osa mitmesugustele täienduskursustele. Keegi ei osanud arvata, et sellega taheti tulevaste massiliste arreteerimiste eel Eesti väeasade juhte eemal-dada, et ei oleks karta vastuhaku organiseerimist.

Riiga käsutati kindralid G. Jonson, H. Brede, A. Kasekamp, J. Kruus, H. Kauler ja R. Tomberg. Nendest ainult R. Tomberg jäi 1941. aastal vangistamata (vangistati 1944.a.) ja tuli hiljem Eestisse tagasi, teistest lasti H. Brede ja H. Kauler Norilskis maha, ülejäänud surid raske laagrirežiimi tõttu.

Kolonelidest (polkovnikutest) käsutati Riiga K. Tuisk, G. Leets, E. Tõffer, R. Krupp, V. Martmaa, V. Koht, J. Tamm, A. Terino, V. Trossi, V. Külaots, A. Saueselg. Nendest ainult viimased kolm jäi arreteerimata. Majoritest läksid „kursustele“ R. Riiberk, A. Nõmm, K. Tuvike ja A. Kudevita ning kaptenitest M. Nurk, V. Püss ja V. Murumaa. Kõik majorid ja kaptenid, keda „kursustele“ käsutati, olid Kõrgema Sõja-kooli diplomiga, Eesti sõjaväe intelligents.

„Kursustele“ saatmise eest suutsid varjuda ainult kolonel A. Lõhmus ja major F. Kurg. Raskeima hoobi Eesti ohvitserkonnale andsid stalinistid 14. juunil 1941, s.o. päeval, kui üle Eesti pandi toime tsiviilelanikkonna esimese massiküüditamine. Sel hirmsal päeval vangistati ühekorraga suvelaagrites Värskas (põhjalaager) ja Pet-seris (lõunalaager) 263 ohvitseri ning saadeti kaugesse Siberi vangilaagritesse, peamiselt polaraarjone taga asuvasse Norilskisse. Seal surid nad peaaegu kõik ebaainimlikes tingimustes. Osa aga lasti Norilskis 1941. a. sügisel-talvel maha, nen-de seas presidendid käsundusohvitser kolonel H. Grabbi, 3. Diviisi ja Tallinna Garni-soni ülem kindralmajor H. Brede, suurtükiväe inspektor kindralmajor H. Kauler, Pio-neripataljoni ülem kolonel J. Haljaste ja Ratsarügemendi ülem major F. Jänes.

(Järgneb)

TORONTO EESTI VÕITLEJATE ÜHINGU KORRALINE PEAKOOSOLEK

Kolmapäeval, 20. oktoobril k.a. toimus Toronto EVÜ-u aastane aruandluse koosolek Eesti Maja klassiruumis, kus asjalikus vaimus arutati möödunud aasta tegevust, toimusid valimised ja määrati tulevikukavasid, koos ESTO-2000 küsimustega. Kuna aastad on jätnud oma jäljed vabadusvõitlejale, siis kipub iga aastaga see koorem vähendama meie ridu ja ka osavõitu. Kuid siiski püütakse osaleda meie tähtsamal kokkutulekul ja nii ka selle aasta peakoosolekul!

Avasõnad ütles esimees Raffi Moks ja mälestati tegevusaasta jooksul lahkunud kaasvõitlejaid vaikselt leinaseisakuga. Esimees andis ka üldist infot kodumaal toimunud valimiste kohta. Häältelehe jaoks valiti Daniel Kase ja Aleks Kängsepp. Ühtlasi kinnitati ka m.a. peakoosoleku protokoll, mida oli juba varemalt teinud ühingu juhatus. Samuti teatas üldinfo kohaselt esimees, et on juhatuse nimel saadetud kaastundekirjad Margus Tae'le ja Ilmar Heinsoo'le, kes viibivad haiglas. Koosoleku juhatajaks valiti Harald Mandel ja protokolliljaks Ilor Tamm.

Esimees R. Moks esitas tegevusaaruande, mis hõlmab 17 erialalist osavõttu meie isamaalikest tegevusest. Kokku on rivis (veel) 67 tegev- ja toetajaliiget. Ürituste osas võiks esile tõsta meie riiklike tähtpäevade tähistamises aktiivset osavõttu, samuti Sõjameeste päevi, j.t. Samuti esitas esimees tegevuskava, mis on 12-est eripunkti koosnev ja sisaldab peamiselt isamaalike ürituste korraldamist, või siis neile oma aktiivset osavõttu andes! Eelarve esitas (koos tulude-kuludega) laekur Paul Osko. Eelarve on tasakaalus: \$1,215.-. Majanduslikud aruanded eelarvega, kinnitati ühel häälel. Revisjonikomisjoni aruande esitas Ilor Tamm, mis samuti kinnitati. Samuti kuuldi, et lahkunud Boris Leeman'i Fondis on panga arvel, kp. 30. sept. 1999, \$15,117.61.

R. Tralla esitas esimehe kohale senise esimehe Raffi Moks'i, kes hääletusel üks-meelselt valiti edasi ühingu tegevust juhtima. Juhatus on seitsme liikmeline (+ esi-mees) ja esitati endised liikmed: Aadu Tooming, Juhan Reinoja, Lembit Pikkov, Edward Kirs, Paul Osko, Margus Tae ja Ilor Tamm, koos asemikega: Daniel Kase ja Harald Kruuv. Kõik ühel häälel! Revisjonikomisjoni valiti endised: Aleks Kängsepp, Daniel Kase ja Elmar Tammisto. Esindajaks EVLK-s Esinduskogusse valiti endised: Edward Kirs, Aleks Kängsepp, Raffi Moks, Paul Osko, Lembit Pikkov ja Ilor Tamm. Aukohustus: (endised) Harald Mandel, Raffi Moks, Juhan Reinoja, Aadu Tooming ja Raimond Tralla.

Esimees R. Moks teatas, et Kotkajärve 3-s saun on katuse alla valmimas ja vajab tungivalt eesti rahva majanduslikku toetust. Esimees tegi TEVÜ-u nimel ettepaneku määrata selle ürituse toetuseks \$1,000.-. Ettepanekut toetati üksmeelse poolt hääletusega ja see summa otsustati võtta Leeman'i Fondist. Hääletusel: kõik pro!

Edasi arutati sõnavahetuse ja mõtte korras „Baltic Veterans League“ edasise tegevuse küsimust, kuna lätlaste praeguse presideerimise ajastul ei ole olnud enam ühiseid kolme rahva üritust. On käidud ainult küüditamise aastapäevade tähistamisel ühises lippude rivis ning presideeriv lätlaste esindus ei ole aktiivsust edasi näidanud? A. Kängsepp ei teadnud ka sellele lähemast vastust anda ja nii jäadi selles osas äraootavale seisukohale, kuna Toronto EVÜ ei saa juriidiliselt sellele „Baltic Veterans League in Canada“ tegevusele mingit omapoolset survet avaldada? Küll aga mainis R. Tralla, et leedu esindajad on temalt pärinud ja avaldanud soovi selle tegutsemise taastamiseks, vaatamata lätlaste senisele passiivsusele? Selles osas ei olnud hääletust ja jäadi äraootavale seisukohale!

ESTO 2000 osas Sõjameeste üritustega seoses olevate kokkutulekute osas andis infot EVLK-s esimees Raimond Tralla, kes mainis, et Liit on varunud Toronto Eesti Maja asjuri kaudu teisipäeva, 11. juuli, 2000. Varutud on Toronto Eesti Maja suur saal terveks päevaks 11. juulil ja hommikupoolel toimub Sõjameeste Kongress, hilisemalt ühine pidulik lõunasöök, Sõduri-Õhtu ja ühine jalakeerutus Georg Illali orkestri saatel. Sõduri-Õhtu korraldab Erik Purje ja abistab Raimond Tralla.

Ühtlasi on ka samal päeval reserveeritud Eesti Maja kohviku tagumine „Klubi-ruum“ terveks päevaks, et anda võimalust meie kaugemalt tulnud kaasvõitlejale ühiseks kohtumiseks ja kehakinnituseks. Kõik üürlepingud on sõlmitud ja Liidu poolt ka kautsjon \$400.- Eesti Maja asjurile sisse makstud, mis on kvitlitingitega tõendatud. Seega on Liit kõik vajalikud teinud, et see sõjameeste kohtumine võiks kõigile võimaldada seda päeva väärikalt tähistada! Rõhkem ei olnud R. Tralla'l enam lisada ja selles osas hääletust ei toimunud. Suures saalis toimub „Eesti Invalide Toetava Naisringi“ poolt (paremal seinal) fotode näitus, mis tohiks anda sellele päevale ajaloolist vaateväärtust! Ka on ka võimalus „Klubiruumis“ samuti vähemalt näitust korraldada, milleks pole veel täpsemat infot! See on esialgu Sõjameeste Ürituste korraldava Toimkonna esimehe R. Tralla tehniline info ja koosolek rahuldis esialgselt andmetega ESTO 2000 Sõjameeste ürituste osas.

Asjalik koosolek lõppes Eesti Vabariigi hümniga. Ajalooliselt oli see lühidaim koosolek-ainult üks tund ja 5 minutit!

Scriba

Toronto EVÜ-u peakoosolekust osavõtvaid juhatuses laua ees registreerimas. Istuvad (vas.): Ilor Tamm (protokolliaja), Harald Mandel (koosoleku juhataja) ja Paul Osko (laekur). Seisavad (vas.): Elmar Tammisto, Voldemar Siimon, Aleks Kängsepp, Ülo Tamre, Valdek Raiend, Raimond Tralla (EVLK esimees), Raffi Moks (TEVÜ esimees), Juhan Reinoja, Aadu Tooming ja Daniel Kase.

Foto: Raimond Tralla

Tallinna mees Heino Rass jutustab:

KOLPINO LAHING (14)

Vaenlase esimene rünnak on tagasi löödud ja uuesti langeb tuli meie eestlainele, ehkki veidi nõrgem, kui enne. Poole tunni pärast tuleb uus rünnak ja kordub see, mis ennegi, koltetulest läbi jõudnud venelasi niidavad maha meie kuulipildujad. Väli meie ees on kaetud laipadega, kohati on neid lausa hunnikus. On arusaamatu see vene komandöride kas rumalus või hoolimatus, saata kindlasse surma pataljoni pataljoni järel, ikka tuimalt rinnaga peale. Tanka meie ees kasutada ei saa, maa on liialt soine, ainuüksi jalaväe suutmatust siit läbi murda pidanuks näitama juba esimese rünnaku hävitav nurjumine. Kuid inimesi, ükskõik, kas oma või võõras, sellel pole bolševikkude juures kunagi mingit väärtust olnud. Ka nüüd hääbub nende „urjää“ meie koltetules.

Sideliinid pataljoni ja rügemendiga katkesid juba turmtule alguses. Nüüd on tabamuse saanud ka meie tulejuhtijate raadiojaam, ehkki mehed ise on veel terved. Järele jäänud on veel vaid virgatsid ning nüüd tuleb siis minul tegevusse astuda. Saan ltn. Kikerpillilt käsu, joosta rügemendi staapi ja seal ette kanda meie olukorrast, nad saavad siis ka teatada Rebasele raadio teel meist. Oleme kaks rünnakut tagasi löönud, kuid on karta, et edaspidi läheb raskeks. Meil on surmuid ja hulgaliselt haavatuid, me rinne on jäänud hõredaks. Palume ka abistada miinipildujatulega, kui vaenlane veel ründama peaks, anname selleks märku punase tähtkraketiga. Rügemendi adjutant käseb mul edasi anda, et nad kahjuks ei suuda meid aidata. Neil endil on suuri kaotusi vaenlase tõrjumisega, kes nende lõigu paremal tiival ründab tankidega. Kui õnnestub laskemoona juurde toimetada, püüame miinipildujatulega abistada. Meie jutuajamise keskel saab punker täistabamuse, kõik vappub, laest langeb liiva ja tolm, kuid venelaste ehitatud punker peab nende oma mürsule hästi vastu.

Üsna kühedaks võtab teadmine, et pean nüüd siit kaitsvast varjendist jällegi jooksma ülevalvaltsevasse tulepõrgusse. Kalmistu on mürskudest lausa segi põõratud, kõikjal mahalangenud puud, oksaruis, hauakivide ja ristide jäänused, mädanenud lauatükid ja mürskude poolt üleskaevatud inimluud. Jooksan ja püüan hirmu maha suruda teadmisega, et mis tulema peab, see ikkagi tuleb. Siiani olen terveks jäänud, ehk jätkub õnne ka edaspidiseks. Olen lugenud raamatuist ja kuulnud ka mõnelt sõdurilt, et nad ei tunne kunagi hirmu. Lora puha, tunnevad küll ja veel kuidas! Surmahirmu tunneb iga elusolend, inimese kaasa arvatud, see on looduse poolt meile kaasa antud, see on elu alalhoiu instinkt. On neid, kes lahinguolukorras satuvad paanikasse, suruvad end vastu maad, suutmata midagi teha või mõelda. Hullelmi veel on ka neid, kes viskavad relva maha ja jooksevad minema. Nende psüühika on seisundis, mis ei allu enam ei tahtele ega kainele mõistusele. Õnneks pole neid siiski palju.

Teised on jällegi need, kes tundes küll surmahirmu, suudavad säilitada seejuures mõtestatud tegevuse. Nad asuvad seda hirmuallikat likvideerima, tulistavad ja ründavad vaenlast, ei lase hirmul endast võitu saada. Need ongi need vaprad sõdurid, ehkki nad tavaliselt ei hoopele oma vaprussega.

Meie, eesti vabatahtlikud, olime enamikus osalenud 1941.a. suve lahingutes või siis neid pealt näinud, kes rohkem, kes vähem. Me teadsime hästi, et sõjas võib ka surma saada, et on täiesti kindel, et mõned meist ka tagasi ei tule, kuid miks peaksin just mina see ole ma, nii mõttes meist igaüks. Kuid me tulime siiski, meid kannustas viha ja soov kätte maksta sellele režiimile, mis ähvardas hävitada kogu eesti rahvast, kes hävitasid Tartu linna, kes mõrvasid vanglas 200 süütu inimest, kes vedasid Siberisse kümneid tuhandeid rahulikke elanikke, rõõvisid nende vara ja sooritasid loendamatu hulgal muid kuritegusid Eestimaa pinnal. Kuid oli meie seas ka neid, kes tulid sõjaväkke kas koduste olude, tööpuuduse või ka seiklushimust ajendatuna. Oli igaüksuseid. Kuid igal juhul teati, mis meid siin sees ootab ja seepärast polnud meie seas argpükse.

Need kõik on tagantjärele mõtted. Praegu on kogu mu energia suunatud vaid sellele, et kiiresti lipata oma kompaniisse, kus leitnanti ootab minult teateid sellest, mida öeldi rügemendi staabis. Vaenlase tulelöögid on nüüd suunatud kahele märgile: nende raskepuurükkivägi tulistab maruliseid saksa patareisid, need midugi sama ägedalt vastu. Kergepuurükkid ja miinipildujad aga haamerdavad meie eesliini, mis juba kaks vaenlase jalaväe rünnakut tagasi on tõrjunud. Jõuan õnnelikult kompaniiülema juurde, kes purunenud telgiruude juures varjavad end veel mõned mehed. Mõningaid raskelt haavatuid on vahepeal õnnestunud tahapoole toimetada, ehkki ka sinna langeb mürske.

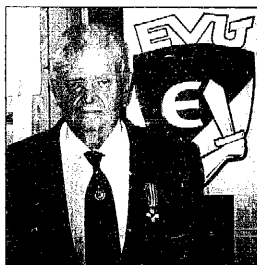
Nüüd kannab vaenlane jällegi miinipildujatule meist veidi tahapoole ja see tähendab uut, juba kolmandat jalaväerünnakut. Seekord tulevad endise stenaariumi järele mustades sinelites mereväelased. Meie kompanii on kandnud raskeid kaotusi, osal kuulipildujast hakkab laskemoon otsa saama, kuid ikkagi suudetakse ka see rünnak tagasi tõrjuda. Üle mürsutrehtrite ja laipade ukerdavad mereväelased niidetakse maha samuti nagu nendele eelnenud jalaväelaste rünnakud. Oleme oma lõigus küll suutnud omi positsioone hoida, kuid meist paremal asuvasse saksa pataljoni murravad venelased sisse, osa sakslasi tõstavad koguni käed püsti. Et meid ähvardab nüüd paremalt poolt ümberhaaramine, peame taanduma oma nii raevukalt kaitsitud positsioonilt tahapoole, metsaservale. Vasakul tiival olev 2. kompanii peab vastu, nad pole ka saanud nii metsikut turmtuld ning nende kaotused on tagasihoidlikud.

Kompaniile annab mulle käsu, uuesti joosta rügemendi staapi ja teatada meie muutunud olukorrast. Hüppan välja oma mättavalli tagant ja alustan teist korda võidujooksu surmaga. Vaenlane tulistab nüüd valimatult kogu meie lõiku peamiselt miinipildujast ja ümberringi vihisevad killud. Kalmistuni ja staabini on jäänud veel 200 meetrit, kui kild lööb mul püssi käest, samas tunnen lööki selga ja õhusurve lööb mu kõhuli. Kohe on mu ees uus plahvatus, midagi tabab mu nina ja peenike verenire purskab nina alla lumme. Silmad on terved, katsun käega nägu ja nina, ka need tunduvad kohal olevat, kuid veri jookseb. Kogun välja oma esmaabipakendi, surun selle vastu nina ja põrutusest veel uimane, komberdan punkri suunas. Jõuan sinna, adjutant ja ooberst võtavad vastu mu teate, sanitaarallohvitser võtab mu jope ja kuue seljast. „Das ist ja eine ganz schöne Fleischwunde“, ütleb ta mulle. Kild on parema abaluu alt ära viinud peopesa suuruse tüki liha, luu on õnneks terve. Nina verejooks pole ka enam nii tugev, sinna pannakse plaaster. Avaras punkris on mõned lavatsid, kus on lamamas ja kõssitamas trobikond haavatuid. Kõik on saanud esmaabi ja nüüd jääb vaid oodata tulistamise raugemist ja õhtut, siis on võimalik haavatuid evakueerida. Praegu aga jätkub üleval mürsurahe endise ägedusega.

(Järgneb)

MAKS PERTENS — 75

On saanud aeg, mil II Ilmasõjaajast Eesti Leegioni (hiljem — 20. Eesti Diviisi) ridades võidelnud, vähesed järelejäänud mehed, on ületamas (või juba ületanud) oma elukaiga 75-ndat künnist. Üks sellistest on tubli Virumaa poeg Maks Pertens, kes on pagulusaastate kestel Hamiltoni eesti ühiskonnas silmapaistnud oma rahvusliku meelsuse ja vabadusvõitlusliku hoiaku poolest.

Maks Pertens

Leegion uueks nimetuseks — 20. Eesti Diviis. Ta viidi Eestisse ja paigutati Narva rindele. Maks Pertens määrati rühmaülemaks ja sellena tegi läbi rasked võitlused Riigi/Vepsküla lõigus. Lahinguliste teenete eest vääristati teda II kl. Raudristiga.

Peale sõda leidis Maks Pertens Saksamaal omale elukaaslase. 1951.a. tuli noorpaar Kanadasse ja asus elama Hamiltoni linna. Siin kasvasid nad ülesse rahvuslikus vaimus kaks tublit poega. Vanema poja perekonnas on sirgumas kolmas sugupõlv.

Endise distsiplineeritud sõjamehena on Maks Pertens osalenud aktiivselt ja juhtivalt paljudes organisatsioonides. Nimetada võiks: 1) Virulaste Koondis, Toronto. 2) Hamiltoni Ühingud: Skaudisõprade Selts; Pensionäride Klubi; Võitlejate Ühing. 3) Teised ühingud: Ülemaailmne Eesti Vabadus Võitlejate Keskus; Kanada Vabadusvõitlejate Liit; Balti Veteraanide Liiga; „Musta Lindi“ liikumine; Seedrioru Laste Suvekodu j.m. Oma algatusvõime ja teotahetega on ta enamikus neis koondistes olnud eetvedajaks — s.o. asutaja- ja juhatuse liikmeks. Vääristusena omab ta Võitlejate Keskuse teeneteristid III ja II kl.

Hamiltoni Võitlejate Ühinguks kuulub Maks Pertens asutaja liikmena, esimese sekretärina ja praeguse abiesimehena. Tänu tema hoolitsusele, on ühingu vananeva liikmekonna osavõtt ühiskundest kokkutulekutest ikka veel üsna rohke. Ka igaastastele korjandustele sõjaväestatud heaks on ta rohkem kui 30 aasta jooksul tõhusalt kaasa aidanud, olles ise üks edukamatest korjajatest. Hinnates Maks Pertensi ulatuslikku panust ühingu, kui ka eestluse heaks, on ta valitud Hamiltoni Võitlejate Ühingu auliikmeks.

Relvavennad lähedal ja kaugel õnnitlevad juubilari, soovides talle tugevat tervist ja veel palju päikesepaistelisi päevi.

A.W.

Moero

Sinna kaugele jäi kõik, mis neil oli, viidi laevale, see saatus neil ette tuli. Valge lainte vaht luges sinige ja kaugel, tume mere sügavus, pisarad laugel.

Septembri ööl võttis laeva Baltimeri... vaprad, kelle soontesse jäi vabadus veri. Oma riippe võttis Eesti sõiduriidid haud, pimedal sügisööl sulgusid nende laud...

Haavatut laeval ridu püüdis paberile panna, ei see laev meid kodumaale tagasi kanna. Silmi ees möödusid sinimägede ööd, seal, kus surm tegi oma lõikus tööd.

Sa tea, nad tõusevad, kui aeg on õige — iga lahikund hinge asemele sünnib teine. Kanname edasi oma vabadus tahet, ei tohi siin tiial olla seis, ega vahet.

Elvine Osko
n-na Tümpuu

H. Later & Company Ltd.

Insurance Brokers

101 Duncan Mill Road, Suite 300

Don Mills, Ontario M3B 1Z3

Telefon (416) 445-4451 Fax (416) 445-5133

TORONTO EESTI ÜHISPANK

Asukoht: Eesti Majas, 958 Broadview Avenue
Toronto, Ontario M4K 2R6

Telefon (416) 465-4659 Fax (416) 465-8442

Kaljo Alaküla lennuväs (2):

LAHINGLENNUD ALGAVAD

Lahinglendudeks ettevalmistamise käigus tegi kapten Ürgsoo veel ühe mehe. Lisaks maapealsele koolitusele, leppis ta grupi staabi kokku, et 1 ja 2 eskadrilli mehed, kes asusid meist tagapool Rahklast, jätsid mõnel korral oma pardalaskuri maha ja tegid vahemaandumise Jõhvis. Kõigepealt näidati lennuvälja ääres asuvas, samuti maa sisse ehitatud „gefechtsstandis“ komandopunkti suures rindekaardil, milline oli täiendatud erinevate tähtsamate lõikude osas veel õhufotodega Soome lahest kuni Peipsi järveni, jupphaaval, kus asub momendil rinde joon. Kus Omudi sillad, kus Krivasoo kott. Edasi rändas kaardikepp tahapoole, tutvustades vaenlase järelveo teid, võimalikke varustusbaase ja staapide asukohti, et me oma külskõikudel ka suuri vene ülemaid ei unustaks. Muidugi näidati meile Konduksi lennuvälja, kust venelased meil külas käisid. Eriti pidasid vanad rindemehed tähtsaks ära näidata, kus asuvad õhutõrje patareid, kus helgiheitjad. Märksime kogu selle tarkuse oma kaardile ja nagu oli öeldud, ei olnud meil õigust kaarte rindele kaasa võtta, aga maapealseks õppetööks olid nad head küll. Ja siis võtsidki vanad rindelendurid meid kordamööda kaasa, et näidata, kuidas kogu see värk, nii rinne, pommitamise objektid, kui ka vaenlase õhutõrjerelvade tuli öösel välja näeb. Läksin esimesse lahinglendu, see tähendab lahinglennu tutvumislendu leitnant Vaardiga. Muuseas, tema kohta räägiti, et tema oligi Eesti raadiosse sisse laulnud populaarse „Kül oled sa, põhja valge naine“ Ltn Vaart lendas He-50. Ronisin pardalaskuri kohale. Seal oli nn. turell, pöörlev iste ja kuulipilduja. Sellel esimesel vaenulennu õl ei olnud minu ülesandeks pauku teha, vaid pidin tegelikkuses jälgima ja meelde jätma kõike seda tarkust, mida äsja maa peal jagati. Ma ei mäletagi, milline see ltn. Vaarti sihtmärk sel õöl oli, vist Omudi sillad. Ja siis, selle asemel, et kohe kodu poole pöörata, triikis Vaart piki rindejoont, kutsudes sellega välja maapealseste õhutõrje pataride raevuka tule. Saimes kõikides kaliibritest, kõikidest torudest Taevaalune oli nagu ilutulestik uueaasta õöl. Ilmselt oli tal soov mulle, jumbule, näidata, milliste hädaohutudega tuleb mul tulevikus igal öösel rinda pista. Vaatasin seda tulevärki rohkem vist küll huvi kui hirmuga. Kõigepealt oli venelaste relvastuses 4 raudne õhutõrje kuulipilduja. Suurema tulehüvuse saavutamiseks olid nad lihtsalt neli Maksimit ühele turellile kokku monteerinud ja vihtusid sellega leekkuulidega vastu taevast. Öösel nägid sellest riistast väljalastud valangud välja nagu põlema pandud luud, millega vastu puud virutades sädemed lendavad igasse ilmakaarde. Selliselt tõusid ka selle riistapuu valangud nagu kaootilised sädemete parved öisesse taevasse, et siis 800–900m kõrgusel kustuda. Kena vaatepilt! Kerged flakid, automaat-kahurid lasid nagu eelpool öeldud, paarituhande meetrini. Neid riistapuid oli olemas ühe-, kahe ja neljaraudseid. Ka nende laskemoon oli leekhellestusega ja öösel efektseid vaadata, kui korraga tõusis ülesse punane kõver vorst ja kuhutas lennuki poole, et siis kustuda. Aga samas, hetke pärast tõusis uus. Aga veel olid vastasel olemas keskmine- ja raske õhutõrjesuurtükivägi. Poolraske õhutõrjekahuri mürsk, tõusis väreldes nagu sootulukene ikka kõrgemale ja kõrgemale. Vaadat, et kurat võtaks, kihutab sulle otse silmade vahele ja siis on ta viuhiti möödas, lõhkedes, jumal tänatud, seal kusagil üleval. Rasked flakid, olenevalt kaliibrist, lasid 10 km. peale ja üle selle. Raskete mürske ei olnud näha, aga kui nad lennuki ligidalt mööda kihutasid, oli kuulida sellist vastikut kriginat, mida teeb kehv kriit koolitahvile kirjutamisel. Lõhkesid nad kusagil üleval, puistates üle taevaaloatuse surmatooivaid kilde. Kuna meie ülesandeks ei olnud ükski pommitamine, vaid ka luure, jätsime kahurite suudmetule järgi meelde, kus asuvad nii õhutõrje kui ka maapealsed raskerelvad ja kust tulistatakse rindejoont markerivaid rakette. Peale lahinglennuult naasmist, nii kaua kui lennuk valmistati ette järgmiseks lennuks, tangiti, pandi pomme alla jne tuli peale pommitamise tulemuste ette kanda ka luureandmed, millised anti edasi staapidesse operatiivseks kasutamiseks. Ilmselt arvas ltn. Vaart peale paarikümne minutitist lendu, et ta on mulle küllalt rindetarkusi jaganud ja keeras lennuki koju poole tulema. See ilus tulevärk, mille kohta võib öelda, et sellel on tugev „kalmistu lõhn man“, jai minust maha ootama järgmist masinat. Kui me maandunud olime, tänasin leitnant ja küsisin, et kas ta igakord nii pikalt piki Narva jõge, see tähendab praktiliselt mööda rindejoont lustib. „Oh ei“, vastas Vaart kergelt muiates, „panen seal nii ruttu tulema, kui vähegi võimalik. Aga ma tahtsin sulle näidata, kus asub vaenlase õhutõrje ja milline see kõik öösel välja näeb“. Tänasin veelkord, et ta oma eluga riskides oli mulle kõike seda näidanud, et minul, noorel lenduril, oleks edaspidi vähegi kindlam tunne oma lahingülesandeid täita. Hiljem solgus, et ka teiste poistega viibiti vähe pikemalt rindejoone kohal. Nähtavasti olid need vanad tegijad niimoodi omavahel kokku leppinud.

Ja siis hakkasid järgmisel õöl ka meie poisid asjale. Kuna minu masin oli nädalakese remondis, lendasin kaasa oberleitnant Poolmaaga pardalaskuri kohal. Tema oli juba kogunud rindemees ja mulle oli nendest lendudest suu kasu. Georgiga lennates oli mul üks pisikene seiklus, milline aga õnnelikult lahenes. Meile oli toodud mitu koormat lendeht. Venekeelseid muidugi. Seisid teised komandopunkti nurgas. Ma enam ei mäleta, mis seal kirjas oli, aga küllap oli seal öeldud, et vene sõdur, jätta oma punane armee, kus seda ja teist ja tule sakslaste poolele, parema elu peale! Muidugi täielik jama. Sakslased olid juba oma nahatäied Moskva all ja Stalingradis kätte saanud, Leningradi blokaad oli likvideeritud ja sakslastel käis üks igavene läänesuunas rinde õgvendamine. Ja kui Goebbels kuulutas järjekordselt peatset lõppvõitu, mille pidid kindlustama aina uued relvad, siis ütlesid rindemehed, et see kõige vägevam uus relv ei ole mitte Vau 1 või 2, vaid „påkavälv“, st. järjest rohkem lüdi läände. Nii et tol ajal, polnud enam kuuldud, et mõni venelane oleks meie propusk pihus, tulnud ennast vangim andma. Ja olgugi, et meil toli üle keskmise, paljudest meie jõudisime seda kirjandust ära tarvitada. Aga siis tuli käsk need virmad lennujuhtimise keskustest likvideerida. Nii lasingi pommiatool mõned head pakid seda värki Poolma Fokkerisse viia ja nii me seekord rindele pöörasime, kaasas peale pommeide ka veel kirjandust. Enne väljalendu Georg veel hoiatas, et ma seda kraami ei hakkaks lennukis lahtiraputama, vaid viiksiks tervete pakkidena üle ääre, kus kurat. Ühel teise eskadrilli mehel oli lendehtede pakk lennukis lahti läinud ja siis algas üks maailmatuma paberimõli. Tuuletõmme tiris neid paberilipakaid tagumistest istmest esimesse. Kittis kinni armatuuri laua ja siis kihutasid nad ikka viuh ja viuh lunduri nina eest mööda üles. Täielik jama. Kulus tükk aega, enne kui lendehtede lend lennukis lõppes ja plats puhtaks sai. Nii neid siis pakkide kaupade üle ääre alla visati. Küllap tuul nad õhus laiali raputas ja kui ei, polnud politrukkidel vajadust seda jama lehthaaval metsast korjata ja põletada, et

UNUSTATUD METSAVENNAD

Eesti Endiste Metsavennade Liidu 1999.a. kokkutulek ja aastakoosolek toimus Kautlas samal ajal toimuvate Erna luuremärgu, mille lõpp oli Kautlas. Meile oli see suureks elamuseks kogeda meie kaitsevõimude edukat esinemist. Oleme tänulikud Kaitsejõudude Kautla laagri juhtkonnale, kes meid oma söögile ja ulualla võtsid, nii saime ka aastakoosoleku läbi viia.

Kokkutulnud metsavendi oli tänavu poole vähem, 30 ringis, aeg teeb oma töö! EEML esimees Arnold Ojaste andis lühida ülevaate eelmise aasta tegevusest. Kõik meie pöördumised valitsuse poole on tööstaaži suhtes tähelepanuta jäänud. Samuti Kaitsepolitsei viimase metsavenna August Sabbe hukkamises süüdiolavate isikute vastutusele võtmiseks. Vastuses teatati, et puudub kuriteo koosseis ning seepärast keeldutakse E. Orase'i ja N. Taavel'i vastu kriminaalasja algatamist. Olgu siinjuures märgitud, et okupatsiooni režiim autasustas neid mehi ordenitega August Sabbe tabamise eest.

Eriti meeldiv oli Kaitseväge poolt organiseeritud lõkkeõhtu, kus esines ansambel „Untsakad“ ja Margus Lepa oma näiljalgudega Viljandima piirkonna metsavendade koosseis on õige väike, viimasest koosolekust võttis osa 14 metsavenda. Mehed näevad, et neid kõrgmal pool ei taheta kuulda ning vanadus ja tervis teevad liiga. Kuid Viljandimaalt Kautlasse tulnud 8 meest olid päris südikad.

„Rahvas, kes unustab võitluse vabaduse eest, sattub ohtu selle kaotada, kirjutab Mart Laar raamatus „Isamaa ilu hoeldes.“

Seepärast ei tohi unustada 1944.a. kaitselahinguid Narva all idavaenlase vastu, mis kestsid hiljem Eesti metsade okupantide ja nende käsilaste vastu. Härrad Toompeal, me oleme veel elus ning ootame vaikelt, ehk kuuleb keegi...

E. Alesma, metsavend

Viljandi metsavennad Kautlas, koos autojuhiga (taga paremal).

Eesti Sihtkapital Kanadas

Annetused, testamendi-pärandused ja mälestusfondid on tulumaksuvabad. Suunake oma annetused noortele ja teistele eesti organisatsioonidele

Eesti Sihtkapital Kanadas

kaudu tulumaksuvaba kviitungi saamiseks!
Eesti Maja, 958 Broadview Avenue, Toronto, Ontario M4K 2R6

vaenlase propaganda punase armee sõdurit lollitama ei pääseks, seda enam, et ka plüür keeramiseks see paber ei kõlvanud, oli liiga paks. Ornavahel, hommikul vaenu-lendudel barakki tulles, võtsime seda kraami ikka paki teise kaasa, oli teine hea tulehakatus. Aga nüüd sellest seiklusest, millest tahtsin rääkida. Lendame Georgiga. Olime oma pommidest ja kirjadest lahti saanud, aga lendasime ikka veel vaenlase territooriumi kohal ja alt anti meile intensiivselt tuld, kui korraga käis kõva pauk ja eest mootorist sähvatas tulekeel. Võttis ihu külmaks. Georg hõikas mulle midagi, mis kõlas nii, et hüppa välja. Vaatan üle ääre alla. Kuhu kurat ma hüppan! All puha venelaste maa. Kõrgust 2 kilomeetrit. Tuult ei tea. Kui tuul on „westist“ kannab mind Peterburgi välja. Seal mulle juba teretulemast ei öelda. Georg tõmbas gaasi kinni ja asusime lauglema. Kuna olime teel koju ja väljahüppamise käsku ei korratud, ei hakanud ma üle ääre ronima. Senkord me tavalist lennuväljale peale-lendu üle majaka P.U. ei teinud vaid panime otse. Ja selleks, et ka omad flakid ei hakkaks meile tina andma, lasime teel Jõhvi paar tunnusraketti E.S.-i ja panime varem ka tuled põlema, näitmaks, et omad tulevad. Lennuväljal platsringi tehes, sähvatas mootorist ikka tuld küll, aga põlema me ei läinud ja maha me saime. Peale maandumist küsisin ma nii poolvihaselt: „Kuule Georg, mis kuradi pärast sa mul venelaste territooriumi kohal käksisid välja hüputa?“ „Ega ma sind“ ütles Poolma nüüd omakorda imestunult: „Hõikasin, küünal hüppas välja.“ Lõpp hea, kõik hea. Ega ma kaua pardalaskurina ei lennanud. Georg oli saanud Fokkeri ja Ürgsoo He-50, nii oli ka minu masina mure murtud, seda enam, et ka minu masin tuli remondist välja. Siinjuures veel niipalju, et He-50 oli enne sõda projekteeritud jaapanlaste tellimisel pikeerivaks pommituslennukiks. Aga seoses sõja algusega kasutati neid masinad Ar-66 ja Go-145 kõrvale edukalt, nii saksa kui ka eesti õiste pommitajate üksustes. Ka Fokker kuulus samasuguste lennukite klassi. Ainult niipalju peab ütleva, et selle masina eeliseks oli, võrreldes teiste sama tüüpi masinatega, palju suurem tegevusraadius. Veel on mulle meelde jäänud kena salm, mis oli selle masina kohta nuputatud: Fokker on hollandi masin, mis on sakslaste poolt, taanlaste käest ära võetud. Antud eestlastele venelaste vastu võitlemiseks.

(Järgneb)

Emu Saarniit jutustab:

SILMITSI HÄVITUSPATALJONIGA (7) (ja mul ei olnud püssi)

Nagu varem mainisin, Olev ja mina olime metsavendade ahelikku vasaku tiiva kaitsjad. See tekitas olukorra, kus otse meie peale ei tulnud ühtki vaenlast. Olev võitis hävituspataljonilased flankeriva tule alla. Meie mõlemi suureks rõõmuks Olevi püss töötas nagu „Singeri Õmmeluse Masin“.

Nii kaua kui Olev tulistas vaenlast, oli minu ülesanne teraselt jälgida maastikku otse meie ees. Jälgides maastikku, kus kõik oli liikumatu ja jäi samaks, läbisid minu pead igasugused mõtted, milliseid ma Olevile kunagi ei tahtnud ega julgenud avalikustada.

Siin ma olen... silmitsi hävituspataljoniga ja mul ei ole püssi... Kõikidel teistel on... kui nüüd Olev surma saab, siis ma saan püssi... Surma???... ei, mitte surma... seda ma küll ei soovi, aga noh... kergelt haavata... ütleme nii, et enam ei saa püssi lasta...

Hiljem oli mul suur häbi, et ma niimoodi julgesin mõelda, aga nii see oli. Meie lahing hävituspataljoniga kestis umbes kümme minutit. Paukude vaheajal oli kuulida kõva venekeelset sõimu ja käsklusi. Metsavendadest vene keele oskajad tõlkisid käsklusi, mis pidid tähendama, et meile tehakse haarang vasakult ja paremalt ümberpiiramise sihiga.

Juba varem kokkulepitud „Soomlase“ plaani kohaselt ja tema märguande järel pidime laiali kaduma. Iga mees omaette või ka paarikaupa metsa laiali ja võimalikult kaugemale. Kuna meie ei teadnud vaenlase arvulist koosseisu, arvas meie päalik, et parem karta kui kahetseda... ja käsklus tuli. Meie poolt jäi tulistamine ära. Vastaspoolt aga tulistati ägedalt edasi. Kindlasti ei seal paar püstolkuulipildujat. Ma ei tea, kuidas teised metsavennad minema said. Olev ja mina algul roomsime, siis poolkürus kiirel sammul, siis joostes nii palju kui joosta üldse sai soisel võsaga kaetud maastikul. Ei osanud karta kuule, mis meile selga saadeti. Mõneminutilise tulesaju järel jäi kõik vaikseks. Nähtavasti tajuti, et sõda peeti pöösastega. Umbes 150minutilise soises metsas sumamise järel jõudsime metsateele. Teadsime väga hästi, kus meie olime. Mitte kaugel meist vasakul pool oli Laiasoodi talu ja paremal pool veidi kaugemal oli vabadussõjalase ja soomusauto/tanki juhi Ruusa talu. Mõlemad talud olid meid tööduga varustanud. Neile halba mitte soovides hoidsime nendest taludest võimalikult kaugemale. Tee ületamine ei tekitanud raskusi. Kõik oli vait ja vaba. Olime nagu skaudid metsamängul. Peida ennast, näe kõike aga jää ise nähtamatuks! Hoolikalt püüdsime mitte jälgi maha jätta. Arvasime, et see meil õnnestus. Teisel pool metsateed, mis läks läbi Igavere küla 7 kilomeetri eemalasusse Aruküla raudteestajama, oli samasugune soine, võsaga ja madala metsaga kaetud maala. Teadsime ka seda, et see võpsik ei kesta igavesti. Üks kilomeeter teisele poole metsateed leidsime korraliku peatuspaiga, kuhu jäime ooteasendisse. Oli võrdlemise madalate okstega kuusk, mille oksad puudutasid maad, andes sellega meile oivalise varjupaiga. Võtsime saapad ja sokid jalast, väänasime vee välja ja kuivatasime neid okstel. Lahingust oli möödas vist pool tundi, kui käis korraga igavene kõva ja tume nagu maa alt tulev pauk. Kuna võsa ja mets ei olnud väga kõrged, siis peatselt nägime taeva poole kerkivat kõrget tumedat suitsupilve. Taipasime kohe, mis see tähendas.

Igavere meestel oli küüni toodud tohutult palju dünamiti, mis oli peidetud küüni põrandala alla koos süütenõoriga, mida oli mitu kera.

Enne küünist lahkusime aktiviseeriti süütenõor, mis nüüd dünamidini jõudes tegi oma töö. Plahvatuse ja selle tagajärgede juurde tuleme hiljem.

Pärast plahvatust jäi kõik endiselt vaikseks. Vahetasime Oleviga mõtteid juhtunu üle. Lugesime üle järelejäänud padrunid, mida ei olnud palju. Otsustasime, et kui läheb uuesti madinaks, siis kaks viimast kuuli jätame enestele. Olime paljajalu, saapad, sokid kuivamas. Toitu kaasas suurt ei olnud. Ainult mõned leivaviilud, mis rutuga tasku pistime enne küünist lahkunust. Taskunoad olid meil olemas, nendega lõikasime uusi kuuseoksi paremaks moondamiseks ja ka vihmavarjuks, kui peaks sadama. Vastu õhtut otsustasime ööses sinna jääda. Enne pimedat kaevasime kättega soisesse mulda augu joogivee saamiseks. Mäletan, et jõi me seda vett nagu koerad. Püüdsime hambad hoida kinni ja vett läbi hammaste alla neelata. Hammaste taha jäi vee peal ujuv materjal. Ehkki meil olid tikud kaasas, ei julgenud tuld teha. Külmetasime õel niisama, kuuseoksest peal ja all. Püüdsime vältida muremõtteid, olime realistid ja lohutasime end, et kõik paha möödub. Hiljem, Tartu Ülikoolis, prof. Ulutsa loengul, tuli see aeg mulle jälle meelde. Prof. Ulutsa nimelt seletas meile, sõjaaegsetele tudengitele, et elu on nagu kaks herneist, mis keerlevad ümber oma telje, nagu kaks maakera — aga nad puudutavad üksteist. Mõlemal hernel on siin ja seal pahad laigud, mis kohakuti, üksteise vastu sattudes, tekitavad ebameeldivaid, muretekitavaid pahasisi olukordasid. Aga see on ainult ajutine.

Peatselt need muretekitavad plekid herneist lahkuvad üksteisest ja elu muutub jälle normaalseks. Kui tabav näide see oli meie tollaegse olukorra kohta. Olime lindpriid, tabamise korral teadsime, mis meid ootas. Külmetasime õõseti, kõhud tühjad, teadmatus — kus on teised? Mis sai linnameestest, kes hävituspataljoni meile selga tõid? Kas Igavere küla mehed läksid koju? Mis tagajärjed olid plahvatusele? Kas kimbutatakse meie ligiläsuvaival talusid? Üle kõige vaevaks meid teadmatus, kui kaua veel, kui saksalased tulevad? Ma ei mäleta, mis oli selle strateegia taga, aga kahe päeva möödudes otsustasime ka meie ajutiselt lahku minna. Paigal istumine ja ootamine tegi meid liiga kärsituks, tahtsime tegutseda. Mina hiilisin oma originaalsesse talu ja Olev hiilis Igavere külla. Talu lähedusse jõudes märkas, et valge lina oli endiselt „kuivamas“. Talus oli vaikne. Oli jällegi ilus suveilm. Talurahvas on kindlasti väljas, põludel, mõtlesin. Aga võib-olla on nad kinniseotuna majas hävituspataljoni valve all ja ei saa mulle märku anda. Otsustasin oodata. Aega seileks oli laiali. Valisin endale hea, pöösastikuga kaetud koha ja nii ma seal kükitasin vist oma kaks-kolm tundi. Igasugused mõtted ristlesid peas, targemaks ei saanud. Jällegi see neetud teadmatus, mis oli kõige raskem taluda, vaevus südant, mattis hinge.

Kas oligi Oleviga lahkunine kõige targem tegu? Kuhu jäävad saksalased? Miks on talus nii vaikne? Kas hävituspataljon on piirkonnast lahkunud? Mis on saanud meie grupist? Linnamehed? Igavere küla mehed? Kus nad on ja mis nad teevad? Igasugused lollid mõtted läbisegi näljatunde ja januneva pesemistavaja metsavenna olukord oli kõike muud, aga mitte kadestamisväärt.

(Järgneb)

Tallinna mees Roland Toome mälestab: (2)

„Kas Rootsi ja Soome ka?“

„Ka Rootsi ja Soome ning Inglismaa, Saksamaa, Prantsusmaa ja Itaalia. Kõik. Kuhuigi te ei pääse. Igal pool aetakse teid kui marutõbiseid koeri välja ja antakse venelasele üle. Maailm on teie jaoks, poisid, suletud.“

„Mis siis teha?“

„Te peate endale leidma koha siin, oma kodumaal. Teil peab olema rebase kavalus. See on raske, kuid osal teist võib see õnnestuda. Oleneb, missuguste inimestega te kokku satute. Ärge kunagi uskuge võõra rahva lubadusi, vaid ainult neid, kes teiega räägivad puhast emakeelt. Ja neidki vaid osaliselt. Seepärast valige oma tutvusringkonda ja pidage suumulk kinni. On inimesi, kes teid aitavad. Anonüümselt. Nad ei taha selle eest midagi, kuid ärge tundke huvi, kes nad on. Selge? Tegelikult on venelane väga loll. Ta ei taipa, et siin oli toatlane vastupanu ja võib iga eestlase tänavalt kinni võtta ja Siberisse saata. Ta ei suuda uskuda, et see, mis siin toimus oli kogu rahva sõda.“

Läksime varsti laiali. Viin polnud pähe hakanud. Tänaval jätsime jumalaga. Me ei küsinud tema nime ega tema meie oma. Kuid oma mõttes ristsime ta Kaitseingliks. Seda ta oligi. Rohkem pole ma oma Kaitseingli iialgi näinud...

... oktoober, 1944

Pidades silmas meie Kaitseingli tarka nõuannet, asusime hoolega otsima legaliiseerumise võimalusi. Esimene koht, kuhu ma „luurele“ läksin oli muidugi mu endine töökoht Valli tänaval. Seal oli nüüd sakslaste Balti Õilseltsi asemel ENSV Põlevkivi ja Keemiatööstuse Rahvakomissariaat. Juhtkond oli uus — venelased ja Venemaa eestlased ning muidugi Korpusemehed. Meie endise osakonna juhatajaks oli nüüd saanud Helmut Sipelgas, keda ma tundsin. Ta teadis kõik minu käekäigust.

„Tuled tööle?“

„Jah.“

„Hästi, ole homme platsis.“

Ei mingid küsimusi, ainult piip tormas Sipelga suus veidi rohkem, kui tavaliselt. Tulid meelde Kaitseingli hoiatused küsimuste esitamise kohta. Sipelgal küsimusi ei olnud. See andis veidi lootust.

„Mul pole pabereid.“

„Homme tood.“

Ma ei toonud iialgi neid pabereid ja Sipelgas neid rohkem ei küsinud. Kuidas ta seda organiseeris, ma ei teab. Ma ei küsinud seda talt kunagi. Küsimuste esitamine oli ju keelatud.

Sipelgas oli Tartu Ülikooli viilistlane, vana koolkonna ja eestlaegse „kuldse noorse“ esindaja. Erialalt keemik. Käis kikiilpsu ja suure kõvera piibuga. Ise oli kasvult ka suur ja tugev mees, veidi rämeda ütlemisega. Kaasvestlejad tundsid tema ees veidi hirmu. Sipelgas oli just niisugune mees, keda meile antud situatsioonis oli vaja ja keda meile oli soovitanud ka meie Kaitseingel. Nagu hiljem selgus, polnud tema ainuke.

Tol ajal oli asi nii: kui sul oli pass, said tööle, kui said tööle, said passi. Ja tänu Sipelgaie ma tööle sain. Kui mulle näidati kätte mu töökoht, ehitusmaterjalide kokkoostu osakond Pärnu maantee 10, viies korrus, pidin pikali kukkuma — Rosenstrauch, Hansen ja terve „stammkompanii“ Paldiskist ning Kehrast. Kõik olime nüüd „spetsialistid“ ehitusmaterjalide kokkoostu alal. Meie kontor asus endises erakorteris. Sipelgas istus selle vannitoa ja pani kärakat. Meie kaadriosakonna juhatajaks oli endine naispunaarmeeväe Vera, kes silmnähtava sümptiatiaga suhtus noortesse eesti meestesse.

... november, 1944

Päevad venisid, närvid olid pingul. Niisuguses olukorras hakkasid tekkima negatiivsed tendentsid — kogu linnas võttis maad padujoimine. Linn oli muda täis, majad ahervaremis, kauplused tühjad — valitses ju kaardisüsteem. Elanikkond oli jaotatud klassidesse. Liter A ja Liter B. A-sse kuulusid parteilased, rahvakomissariaatide juhtivad töötajad, poliitöötajad, kollaboratsioonistidest kunstnikud ja kirjanikud, NKVD nühid. Nende tarvis olid eraldi kauplused, kus müüdi isegi šokolaadi, rääkimata peenematest viinadest ja veinidest. Ka muud toidunormid olid neil mitmekordsed. Nemaad said ka nn. „sotsbotti“. See oli ümbrikupalk, millelt ei arvestatud maha makse ja mille eest ei antud isegi allkirja kättesaamise kohta. See võimaldas neil ka laialt lõbutseada. Selleks olid ette nähtud peenemad restoranid ja lokaalid ning „kommertskauplused“. Peremehetess äärmine korruptsioon, mis ei seisnenud küll mitte niivõrd rahalistes alkaemaksudes, kuivõrd põhimõttes „käsi peseb kätt“. Kõik tegid äri.

Liter A jäi ja lõbutses restoranides ning lokaalides. Mina kuulusin Liter B-sse. Astusin kord sisse „Gloriasse“. See restoran tegutses tollal korral vanas kohas, kino „Gloria“ majas. Saal oli purjus ohvitseri täis. Käis üldine mürul. Voolas viin ja liköör. Ka teatud osa eesti naisi oli sakslastelt ümberorienteerunud Punaarmeele. Ohvitserid olid enamasti Eesti Korpusest. Korpuse poisid võtsid avalikust elust osa täie rauaga.

„Seltsimees, tule meie lauda!“

„Aitäh.“

„Mis polgu poisid sa oled?“

„Mina?“ olin veidi kitsikuses. Ei saanud ju öelda, et olin Narva väljaõppepataljonist.

„Mina?“, kordasin, „ma olin Tšebarkulis.“ Olin kuulnud seda nime korduvalt mainituna nende omavahelises vestluses.

„Tšebarkulis? Kurat, sa oled siis ju meie polgu poisid. Oled Mullase polgus?“

„Mullase polgus jah.“

„Grossi tunnused?“

„Jahl!“ Mul polnud aimugi, kes oli Gross.

„Näe. Seal ta istubki.“

Asi hakkas minema täbaraks. Mind päästis orkester, kes alustas bravuurselt „Tartu marssi“. Haarasin ühe daami kaenlasse ja läksin tantsima. Ümmargune tantsupõrand täitus tantsijatega. Pärast lõppakordi oli mõnelgi tantsupaaril tegemist püstitamisega. Saatsin daami kohale ja kadusin.

Väljas pahvatas vastu värske õhk. Istusin Jaani kiriku juures pingile.

„Noh, sõjamees, miks sa nii kurb oled?“ Neiu sättis end istuma minu kõrvale. Kena tüdruk, kuid veidi väsinud olemisega. „Tule minuga. Istume ja ajame juttu.“

Läksime. Tüdruku nimi oli Karin...

(Järgneb)

POLITSEINIKUD ja VARGAD

Üheksa Eesti Vabariigi taasiseseisvumise aasta jooksul on arvukalt vahe-
tatud siseministreid — seda tihedamini kui üheski teises ministeeriumis. Iga
uus minister on alustanud oma reforme — just OMA reforme. Parimal juhul
lootes süsteemi tõhusamalt töötama panna. Peamiselt seisnesid struktuuri-
muutused personalide vallandamistes, kus lasti töölt lahti ühed ametnikud ja
pandigi pükki teised. Ikka mingi kummalise erakordliku ustavuse ja näge-
muste najal.

Paraku need reformid ei ole siiani viinud politseistruktuure paremale tasemele.
Küll aga senised korraaitajad hädad ja viletsused on valanud vett kurjategijate
veskitele. Kuritegevus on vähenenud igasuguse kontrolli alt ja kasvat katastrofaalselt.
Ei jätku meil linnadesse patrulle, ei jätku konstaableid. Viimaste osas on Tallinnas
kaetud kõigest veerand — kohati kolmandik. Siit tulenevad elanike probleemid, kus
ei jõuta reageerida nende avaldustele või jõutakse kohale tohtu hilinemisega või
ei reageerita üldse.

Nüüd on kaama pandud järjekordne muutmine — sedapuhku massiliste vallanda-
miste näol. Jutt on poolehundest politseinikust, keda hakkab vallandama praegune
siseminister Jüri Möis. Praeguses olukorras võib teda kiita, kuid osaliselt ei
saa ka nõustuda.

Kui kasulikul on säilinud nõukogude võim, siis on see politseis, seda just kaadri
osas. Väga palju kaadrid on tööle jäänud nõukogude vene miilitsa päevist, on
vene rahvusest ja eesti keelt ei oska. Just see kontingent peab sidet kuritegeliku
maailmaga, annab edasi neile vajalikku infot jne...

Juba mitmed aastad on taoliste politseinikele antud võimalusi ära õppida riigi-
keelt — eesti keelt. Aga kus sa sellega. Ei ole seda suudetud — õigemini ei ole
soovitud õppida tervelt 9 aasta jooksul.

Eestis on olemas seadus: politseinikud peavad oskama tööl eesti keelt ja ta peab
olema EV kodanik. Sellist mitteoskajat politseinik oli vajalik sooritada keele-
oskuse eksami vastavalt „E“ kategooria alusel (lugea, kirjutada, rääkida töökohta
vajalikul tasemel eesti keeles). Tegelikult paljudele neist lihtsalt tehti „E“ kategooria
ja sukatati eesti kodakondsus — selleks, et neid tööle jätta.

Tulemus on kurb. Paljudes politseistruktuurides on sisekeeleks vene keel. Ei
osata suhelda kodanikega, ei saada hakkama oma tööga, milline neil käib nii kirja-
likult kui tekstiliselt vene keeles. Selleks, et taolised tegelased saaksid tööd teha,
istub neil kõrval palgaline tõlk — kes politseinikule teeb mõistetavaks asja olemust.

Sageli on sellisteks abitõlkideks ja nende kirjalike tööde vormistajateks — koos-
tajateks, ümbertegijateks eestlastest kolleegid. Taolised situatsioonid ja lisakoormused
tekitavad eestlastest politseinikes pahameelt — neid on töölt lahkunud ja
lahkub veel. Eestlased nimetavad seda politseiisest olukorda nende au, väärkuse
ja õiguste eiramiseks (kui asi oleks ainult venekeelses sõimus).

Politseis on olemas määrus (klauseel): kui teenistuja oskab võõrkeelt vajalikul
tasemel, siis ta saab lisatasu. Paljud eestlased oskavad kõrget tasemel vene keelt.
Seda oskust aga võõrkeele oskuseks ei loeta. Seega siis on politseis nagu seadus-
tatud kakskeelsus — kusjuures domineerivaks mõnel pool on vene keel.

TIIT LEHTMETS

In Memoriam

Tiit Lehtmetts sündis 13. oktoobril 1927 Rakveres. Neljateistkümne aasta-
selt kaotas ta oma vanemad. 1941.a. suurküüditamise ohvriks langeb ta
ema, Ann Lehtmetts ja isa, Elmar Lehtmetts, kes oli vandeadvokaat, Virumaa
Teataja toimetaja ja Riigikogu liige. Tiit ja tema õde Tiidu pääsesid, kuna nad
olid maal sugulaste juures. Elmar Lehtmetts hukati Venemaal, aga Ann
Lehtmetts elas üle Siberi vintusused.

Tiit Lehtmetts

Alaeline, pikakasvuline noormees astus Omakaitseesse
ja andis hiljem oma panuse Venemaal leitnant Sillapera
pataljoni. Koolitee jäi pooleli, sõjaväeteenistuses nägi
noor, masendatud hing väljundit oma seisukoha avalda-
miseks kommunistliku terrori vastu. Sügavalt rahvuslikuks
ja kommunistivastaseks jäi Tiit elu lõpuni.

Tiit Lehtmetts seilas 1944.a. septembris Rootsi. Just seil-
as, sest Tiit hakkas meremeheks pärast sõjaväeteenistu-
sest vabastamist nooruse tõttu. Ta sõitis Rootsi kaubala-
vastikus ja jäi 1950.a. Ameerikasse. Korea sõja ajal sõitis
ta täismadrusena USA kaubalaevastikus, vedades varus-
tust ja laskemoona sõjapiirkonda. Ameerika laevakaptenid hindasid teda kui ees-
kujuliku meremeest.

Nende soovitud oli hiljem kaalu Tiidu immigratsiooni staatuse lahendamisel.
1956.a. abiellus Tiit Margaret Dunsing'uga, kellega nad asutasid ilusa kodu New
Yorgis. Seal kasvas Margareti tütar ja Tiidu kasutütar Gloria. Tiit töötas puusepana,
õppis õhtu ehitustehnikat, nii et ta sai tööle ehitustööde ülevaatajana. Ta töötas
paljude kõrgehituste püstistamiste ja ümberehituse peale New Yorgi ka Bostonis, Chi-
cagos, Chattanoogas ja Peorias. Üheks tema lemmikharastuseks oligi tiseritöö.

Tiit oli mitmekülgne mees. Ta kujunes meisterfotograafiks, võites fotoklubides
rikalikult esiauhindu. Temale korraldati rändnäitus Eestis ja püsinäitus Rakveres.
Tema luulet avaldas kirjandus- ja kultuuriajakiri „Mana“. 1967.a. ilmus Tiit Leht-
mettsa luulekogu „Kajakas kõrbes“. Tuleval aastal ilmus tema luulekogu Eestis.

Tiit Lehtmetts oli New Yorgi Eesti Vabadussõjalaste Ühingu esimees 1990–1998.
Tiit kandis NYEVÜ lippu kõikidel ESTO-del. Laskesportlasena võitis Tiit osa NYEVÜ
Laskeklubi tegevusest. Ta lõi kaasa New Yorgi Eesti Haridusseltsi juhatuses ja igal-
pool, kus oli Eesti huvides abi tarvis, võis Tiidu toetuse peale kindel olla.

Tiit Lehtmetts suri 13. septembril 1999 Providence, R.I. pärast kolmeaastast võit-
lust vähjatõvega.

Tiidu ema, Ann Lehtmetts ja Tiidu õde Tiidu, kes on abielus dr. Douglas Holle'ga,
elavad Austraalias.

Ago Ambre

Seda, et venelastest politseinikele on tehtud „E“ kategooria keeleoskustõendid,
ei saa nimetada teistki kui võltsimiseks ja eesti keele nõrka nõuet politseis tuleb
lugea vabariigi keeleseaduse eiramiseks. Selliste võltsimiste alusel Eesti koda-
kondsuse andmist aga pettuseks.

Kui juba otseselt politseis rikutakse ja eiratakse riigi seadusi, siis kuidas saab
neil oodata tõhusat, tulemuslikku võitlust kurjategijatega.

Kui praeguse politseireformi käigus kupatakse minister Jüri Möis politseist välja
sellised umkeelsed ja mitte usaldusväärsed miilitsa politseinikud (MILPOD), siis
seda toetan kahe käega.

Paraku ei toimu nii — välja kupatakse koondamise alusel ka arvukalt eestlasi,
noori politseinikke, neid, kes ausalt tööd tegid. See tähendab, et allesjäävatele töö-
koormus kasvab veelgi. (Asja uurides sain teada, et näiteks ühe politseiniku koor-
mus oli ühel kuul kogunisti 253 kuritöö vormistamine. Tavaline igakuine koormus
aga 150–200 juhtumit). Kuidas taolise koormuse juures suudab politseinik veel
midagi lahendada — käib ühe mõistuse.

Praegune koondamine politseis aga jätab tööle need umkeelsed, keda on
Tallinna prefektuuri paljudes komissariaatides rõhuvas enamuses. Seega säilib EV
Politseis see vene nõukogulikkus koos kõigi sellest tulenevate ohtude ja hädadega.

Jüri Liim, EV Kaitseliidu Vanematekogu aseesimees,
Tallinna Volikogu liige, Põhja-Tallinna Halduskogu
Korraldaja ja Sotsiaalhoolekande komisjonide esimees.

Arvamus:

MÜNCHEN-HELSINGI

61 aastat tagasi 29. septembril 1938.a. sõlmiti reeturlik leping Chamber-
lain'i, Daladier'i, Hitleri ja Mussolini vahel, mis läks ajalukku „Müncheni
sobingu“ nime all. Loovutati Tsehhi suveräänsus, millega oli lõpp ka senisel
Euroopa kollektiivsel julgeolekul. 1. kuni 10. oktoobrini okupeeris Sak-
samaa Tsehhoslovakkiale kuuluv Sudeedimaa, ka Poola ja Ungari said
tükikese Tsehhoslovakkia. 14.–15. märtsil 1939.a. okupeeris Saksamaa
täielikult Tsehhoslovakkia. Tsehhi osa liideti protektoraadina Saksamaa
kõlge, Slovakkias pandi võimule saksasõbralik valitsus ja kuulutati ise-
seisvaks riigiks.

Chamberlain naastes Münchenist Londonisse kuulutas enda Euroopa rahuing-
liks, Euroopa päästjaks maailmasõjast. Tegelikult oli Müncheni leping aga II ma-
ailmasõja vallapäästjaks.

Tänapäeval loovutas Helsingis USA riigisekretär Albright Venemaale Kosovo
rahu ja suveräänsuse. Venemaa loobus kui Jeltsini rüüstest nõudest Kosovos luua
uus Ida-Berliin, kuid oma väed, millised ta viis Kosovosse ilma NATOga kooskõl-
tamata, jäävad Venemaa, mitte NATO alluvusse. Venemaa, kes Kosovo konflikti
algusest saati on avalikult toetanud Jugoslaaviat-Milosevitsit, olnud NATO vastu,
isegi esinenud NATO vastaste avaldustega, on nüüd üsni rahu tagaja Kosovos,
Kosovo vabastusarmee desarmeerija, mida ta oleks teinud ka Jugoslaavia võidu
korral.

Miljardid, millised saab Venemaa tasuks selle eest, et ta loobus Kosovos oma
okupatsioonitsoonist, kas need ei ole tasuks ette palgamõrvarile, tulevases sõjas
tapetavate Lääne sõdurite eest. Kas Lääs mitte oma raha eest ei ehita üles Vene
armeed, omale kallaletekkuks? 4,5 miljardit dollarit on siis see hind, mille eest
momendil lunastab Lääs omale ajutise rahu. Kordub ju sama mis enne II maailma-
sõda Hitleri Saksamaaga. Lubati mida iganes ja tuldi vastu, et aga momendiks rahu
saada. Venemaa on näidanud ja näitab ka praegu edasi, et ta ei hooli inimõigustest,
rahvusvahelistest tavadest, teiste soovidest. Iga praegust Venemaa tegevust võib
võrrelda Hitleri Saksamaa tegevusega enne sõda. Nende vahele võib panna
südamerahuga võrdsusmargi. Kas riik, kes tunnustab rahvusvahelisi norme ja käitu-
mist, kas korraldada õppusi a-la „zapad“, planeerides ja õpetades kuidas rünnata
oma naaberriiki? Kas seda on veel vähe, et näha mida teeb ja soovib tegelikult
Venemaa.

Milleks sekkuti siis üldse Kosovo konflikti, kui seda ei lahendata Kosovo rahva
enesemääramise õiguse alusel? Desarmeeritakse rahva vabadusvõitlejad, neile
kallaletungijad, nende kallal toime pandud massimõrvarid, lahkuvad NATO relvade
kaitsel ühelt ja võidukalt tagasi kodumaale. Kui Lääs on otsustanud, et Kosovo
jääb Jugoslaavia koosseisu, siis oleks Lääs mõeldud aastal pidanud kokku lep-
pima Milosevitsiga, saatma oma väed appi Milosevitsile ja desarmeerima Kosovo
vabastusarmee. Oleks jäänud ära tohtud materiaalsed purustused, millised tuleb
nagunii taastada teiste rahvaste rahaga ja võibolla oleks olnud siis ka vähem
massimõrva. Igatahes praktiliselt miljoni inimese, kes vahepeal põgenesid Koso-
vost, kannatusi seoses põgenemisega ei oleks olnud?

Me seisame uue Maailmasõja lävel. Kuni ei jätku julgust ja jõudu, et õigel ajal
teha lõpp Venemaa võidurelvastumisele, läheneb iga hetk uus sõda ja ilmselt
aatomommiga, kui muidugi Lääs ei kapiteuleeru aatomi kartusel Venemaa ees.
Peaks ometi aru saama, et aatomomm venelase käes ei kao kuhugi ja mida päev
edasi, seda tugevamaks venelane saab, seda purustavam venelase löök. Praegust
aega võib võrrelda kolmekümnenendate aastatega, kui Hitlerile anti abi ja aega
enda relvastamiseks. Nüüd anname Venemale miljardeid samal ajal kui ta näitab
üles igati ja kõikjal, et ta ei tunnista demokraatiat, õiglust aga teiste riikide ja
rahvaste tahet elada võrdsetena ühtse perena.

Kurb on see, et maailma võimsad ei usu seda ja arvavad, et see pauk läheb
nendest mööda, aga ei lähe. 1946-ndal kui lõpetati Pagari tänaval meie koolipoiste
uurimistoiimik ja seljuhul oli kohal ka prokurör, me küsisime: „Kas siis kui Ameerikas
on võimalik kommunistid, antakse meile amnestiat?“ prokurör mõles natuke ja
vastas: „Ei. Kui Ameerikas on võimalik omad kommunistid siis te amnestiat ei saa,
aga kui meie okupeerime Ameerika ja oleme seal võimul, siis võibolla saate
amnestiat.“ Mõtlesime tollal, et loialkas, kõikjal ju räägitakse maailma proletariaadi
vendlusest ja kui kõikjal on võimalik proletariaat, siis ei ole enam sõdu. Kuid hilisem
Jugoslaavia Tiito, Hilina piiritülid ja nii edasi näitasid, et tol prokuröril oli õigus. Nii et
ka „vam dostajatsja“ kallib vaba maailm.

Kommunism ja igasugune muu jutt venelase suus on ainult selleks, et uinutada
teiste valvsust Venemaa maailmavalitsusplaanide teostamisel.

V. Kaska, Eestist

„NARVA“ VETERANID JÄLLE KOOS

Üks aasta on nagu lennutiivul meist mööda läinud. Tahes-tahtmata tuleb kartus, nagu hakkaksid tunnid, päevad, nädalad ja kuud siis, kui inimese vanemaks jääb, järjest kiiremini igavikku kaduma...

Ja järsku oligi jälle juuliku keskpaik kätte jõudnud. Laupäeval, 17.7.99 kogunesid omaaegse pataljon „Narva“ veteranid Elva laskespordi keskusse — oma mitmekordsele kohtumispäigale — seekord juba VII ülemaailmsele kokkutulekule.

Kohtumiseks jõudis mehi kohale rongi, busside, aga samuti ka oma sõidukitega. Kohe alguses toimus osavõtjate registreerimine ning nende majutamine. Kuna rõhuvam osa veteranidest juba mitmel korral olid kohal viibinud, moodustusid tubade ja metsamajade meeskonnad vanadest sõpradest kiiresti ja ilma vaidlusteta.

Kelle 11.45 olid nimesid kirja pannud 96 „Narva“ veterani mitmetest riikidest. Peale nende olid kohale tulnud hulk meeste saatjaid, kutsutud külalisi, Korpus Steineri reisigrupp Saksamaalt ja pooltosinat norralast. Kõik kokku umbes 200 meest-naist! Just kokkutuleku ajaks oli ka taevataat lasknud suure kesksuvisse kuumuse mööda minna ning kraadiklaasi tunduvat alla vajutanud. See tõstis juba algusest peale osavõtjate meeleolu märgatavalt kõrgemale.

Täpselt kell 11.45 kõlas pikk ja tugev vile koos käsklusega: „Lipu heiskamiseks välja paigafel!“ Kõik kiirustasid lipuväljaku taha kõnniteele. Nüüd aga mitte enam jooksujalu, nagu kunagi 57 aastat tagasi Debicas, vaid veidi lühemate sammudega ja mitte enam kiiruga trügides. Ajahammas on ju vahepeal igauhe kallal purenud!

Kõlasid vanad sõjaväelised käsklused: „Valvell! Joondu! Otse vaatl! Vabalt!“ Ja siis, kui ka külalised oma kohad olid sisse võtnud, uued käsud: „Pataljon valvell! Lipuheiskamiseks keskele vaatl!“ Ja siis tõusis „Eesti lipu“ helide saatel laagri lipuvarde sinimustvalge rahvuslipp. Klubi „Wiking-Narva“ esimees, relvavend Kaljo Jakobsoo kuulutas veteranide kohtumise avatuks ja tervitas omalt poolt kõiki koosviibijaid. Tema järel võitis sõna paljude veteranide arst Tartust, dr. Heino Noor. Tema kõneles algul eesti, siis välsikülalistele saksa keeles. Norralaste esindaja Lage Sjögård — relvavend Lembit Mägedi tõlkes — tõi tervitusi Norra vabatahtlikkude poolt ja pani lillekimbu pataljon „Narva“ mälestuskivile. Lõppeks pöördus sõnavõtuga kõikide koosviibijate poole Korpus Steineri Veterani Kogu esimees Kurt Meyer. Tema lõpetas oma tervituskõne hüüdega: „Elagu Euroopa! Elagu Saksamaal! Elagu vaba Eestil!“ Korpus Steineri veteranide poolt pandi pärg „Narva“ kivile.

Sellejärele kõlas heliplaadilt relvavend Heino Ridbecki poolt äsja komponeeritud „Pataljon Narva mars!“ Seda kanti ette Elvas esimest korda laiemale kuulajaskonnale. Nüüd võivad kõik veteranid jälle tükki maad uhkemad olla, sest esimese Eesti väeosana on neil oma mars!

Mehed lasti riviitult ja kõik hakkasid tasapisi lõunasöögiks söögisaali poole liikuma. Enamik neist oli juba varastel hommikutundidel teele asunud ja nüüd andis kõhutühjus end juba tõesti tunda. Nohedad laskespordi keskuse töökäed olid vahepeal toidud ja joogid valmis pannud ja nende jaotamine läks kiiresti. Kellelgi polnud tarvis enam kui mõned minutid „supisabas“ seista. Tubli lõunasöök maitses kõigile hästi ja toidulisalt jagati rohkesti.

Peale lõunasööki aitasid paljud käed kaasa, et söögisaali lühikeses ajaga üldkoosolekuks ümber korraldada. Oli tarvis toole ritta panna, sest kõik osavõtjad kogunesid saali.

Üldkoosolekul andis klubi „Wiking-Narva“ esimees, relvavend Kaljo Jakobsoo, ülevaate klubi tegevusest viimasel tegevusaastal. Peale arvukatest koosolekutest ja Vabadusvõitlejate üritustest osavõtmisest, külastati haigestunud relvavendi, pandi pärj manalasse läinud relvavendade haudadele ja anti toetusi nende leskedele või omaokstele. Kõige suuremaks ülesandeks aga oli pataljon „Narva“ III ja viimase ajalooaamatu koostamine ja väljaandmine. Järgmiseks veteranide kohtumiseks ilmus see raamat trükist, pealkirja all: „Visadus võitis“. Terve hulk raamatuid müüdi kohe kohapeal nii „oma“ meestele kui ka külalistele.

Laekuri-kassapidaja, relvavend Olev Ritsoni aruanne ei langenud sel aastal nii optimistlikult välja kui senini. Põhjuseks on ERA-panga maksumõnetuks muutumine, kus suurem summa klubi raha hoiul oli. Kas ja kuipalju sellest on võimalik kord kätte saada, see on praegu teadmata. Esialgu on aga veel veidi raha kassas ja põhjendatud lootusi raamatute müügist, nii kodumaa kui ka välismaadel, raha saada, et kõik kulud katta ja ka järgmisel aasta-kohtumisel kõigi osavõtjate õõbimis- ja toetustamiskulud klubi kassa kanda suudab.

Revisjonikomisjoni esimees relvavend Karl Karjamäe kinnitas, et klubi asjaajamine korralduslikult ja kokkuvõtteid toimunud. Kõikide väljaminekute üle on vastav arved või kvititsid olemas. Kassa ja pangakonto seis vastab raamatupidamise andmetele.

Pataljon „Narva“ veteranide VII ülemaailmse kohtumise avatseremoonia. Auvalve ständeriga „Narva“ kivi juures.

PEETER KALGAN

Ootamatult suri 18. augustil 1999.a. meie koguduse abiesimees ja kaua-aegne nõukogu liige Peeter Kalgan. Kiriku aeda korrastades tabas teda südameatakk, mis viis Peetri jäädavalt meie hulgast. Peeter Kalgan maeti 21. augustil k.a. Mt. Olivi kalmistule. Teda oli ärasaatma tulnud rohkearvuline leinajate pere.

Peeter Kalgan

Peeter Kalgan sündis 1. jaanuaril 1922.a. Koikkülas, Valgamaal. Venelaste sissetung Eestisse ja Teine maailmasõda muutsid Peetri elupaanid ja 1943.a. läks ta vabatahtlikult relvaga käes võitlema venelaste vastu. 1944.a. talvel kui saksa rinne Leningradi all varises kokku, saabus Peeter Eesti Diviisi koosseisus Narva alla kaitsma oma isade maad. 24. veebruaril 1944.a. Riigiküla vallutamisel sai ta raskesti haavata, käsigranaat purustas tal mõlemad jalad. Peetri teeneid selles lahingus vääristati Raudristiga.

Vaatamata oma rasketele vigastustele jätkus Peetrit tahtejõudu elus edasi jõudmiseks. Peale sõjavangi ja põgenikealaagrid jõudis Peeter 1951.a. Ameerika pinnale. Esimeseks „peatuseks“ oli Ameerikas töökoht idarannikul, kuid juba sama-aasta sügisel saabus ta Chicagosse. Ta leidis kohe siin töökoha, abiellus 1952.a. ja nii kujunes Chicago ümbrus Peetrile perekonnaga uueks koduks summani.

Peeter Kalgan oli väga agar eesti organisatsioonides, aitas neid nii töö, osavõtu ja majandusliku panusega. Ta oli tegev Chicago Esimeses Koguduses, Chicago Eesti Seltis, Chicago Eesti Majas, Chicago Segakooris, Chicago Meeskooris, Chicago Puhkepalgaliste grupis, Eesti Võitlejate Ühingu j.t.

Pärast Eesti taas iseseisvumist külastas Peeter Kalgan mitu korda oma kodumaad ja „kodutalu“, aidades sugulastel ka seal oma nõu ja jõuga talupidamist alata.

Eriti südamelähedaseks kujunes Peetrile Chicago Esimene E.E.L. kogudus, mida ta teenis pikka aega nõukogus ja alates 1971.a. ka koguduse juhatuses, olles viimati koguduse abiesimeheks.

Chicago Esimene E.E.L. koguduse leinab Sind ja tunneb puudust Sinust oma töös ja tegevuses. Koguduse juhatus koos liikmetega avaldavad oma kaastunnet Peeter Kalgani perekonnale ja sugulastele.

**Puhka rahus armas Peeter,
kuni kord saabub hingede hommikutund!**

Chicago Esimese E.E.L.K. juhatus

Koosolekul avaldas tänu senisele juhatusle tema hea töö eest. Peale mõningaid sõnavõtte valiti senine juhatus jälle üheks aastaks ühehääleliselt tagasi. Järgnevad sõnavõtted ja küsimused osavõtjate poolt sündisid rahulikus ja sõbralikus vaimus. Nii lõppes see-aastane üldkoosolek vennalikkuses ja üksmeelele.

Nüüd jäi küllaldaselt aega enne ja pärast õhtusööki, et omavahelisi kohtamisi ja jutujamisi läbi viia. Igalpool loiid relvavennad üksteisele käega õlaile ja rõõmustasid jälle nägemise üle. Kohale jõudsid ka „Untsakad“, kes panid kohe pillid üürgama. Öieti oleksid nad juba mitu tundi varemalt pidanud kohale jõudma, aga väikene liiklusõnnetus oli selle võimatuks teinud.

Hämaruse saabudes jalutasid veteranid ja külalised lõkkeplatsi poole. Sinna olid juba puuhalud riita pandud ja pea loitsid kõrged leegid üha tumeneva taeva poole. Pillimeeste saatel kõlasid vanad tuttavd sõdurite ja rahvalauiude viisid ja kõik laulsid vaimustatult kaasa. Head pidutuju aitas kindlasti kõrgendada ka klubi poolt jagatav „lauluõli“. Samuti sinna juurde veidi suupistet. Muidugi prooviti ka jalakeerutust kohalviibivate daamidega.

Oli juba tükki aega üle kesköö, kui lõketele leegid kokku langesid ja neist ainult suur hunnik hõõguvaid süsi järele jäi. Tasapisi hakkasid veteranid oma magamispaikade poole liikuma ja Elva kõrgete kuuskede alla tuli õine vaikus ja rahu.

Järgmisel päeval arutas uus, tegelikult vana juhatus, oma esimesel koosolekul klubi päevakorra küsimusi ja uut tegevuskava eelseisvaks aastaks. Seejuures otsustati nüüd rõhkem rõhku panna noorsoo kasvatamisele isamaalikus vaimus ja selleks igakülgset toetust anda nii nõu kui ka jõuga. Üksikasjalised otsused selle üle hiljem teha.

Võeti vastu ka otsus, kohe eeltöid alustada, et saaks Tallinna Metsakalmistu sõdurite rajooni sümboolse haa ja mälestuskivi ülemlehtnant Hando Ruusile püstitada!

Hando Ruus, Eesti kaitseväge ohvitser, kuulus pataljon „Narva“ ridadesse algusest kuni lõpuni, rühma-, kompanii- ja lõppeks viimase pataljoniülemana. Hando Ruus oli väga populaarne, vahva ja kõigile pataljoni sõduritele hüüdnime „vana Tou“ all tuntud ohvitser. Tema langes 22.9.1944 Ambla juures punaarmee kätte vangi ja mõisteti Leningradis 31.3.1945 surma. Lasti samal päeval seal maha.

Ülemlehtnant Hando Ruus on ainuke eestlane, keda on vääristatud Saksa Ristiga Kullas! Pilt temast seisab raamatus: „Eesti Vabadusvõitlejad Teises Maailmasõjas“, leheküljel 584.

Temale väärtiline mälestuskivi püstitada, on pataljon „Narva“ veteranidele auhustuseks! Muidugi on sellega seoses seisvad kulud võrdlemisi suured. Loodekate sellest aga kõigi, eriti välismaal viibivate pataljon „Narva“ veteranide abil ja toetusel, jagu saada.

Kell 14.00 kogunesid veteranid jälle lipuväljakule. Eesti hünni helidel langetati sini-must-valge laagrilipp ja klubi „Wiking-Narva“ esimees, relvavend Kaljo Jakobsoo, kuulutas pataljon „Narva“ veteranide VII ülemaailmse kohtumise lõppenuks.

Muidugi aga oli eeskava üks punkt veel täitmata. Puude all suitses ja auras suur välikatel ja sealt jagati nüüd väga maitsvat hemesuppi! Selle söömiseks olid vahepeal pikad laud puude alla paigutatud. Täie kõhu ja rõõmsa meeleaga jätsid veteranid nüüd üksteisega jumalaga. Soovisid head tervist, ilusaid, rahulikke elupäevi ja lubasid — kui tervis seda vähegi lubab — jälle Elva kõrgete kuuskede alla koguneda! Selleks kõigile tervist, jõudu ja elurõõmu! Rõõmsat ja õnnelikku jälle nägemist 15.–16.7.2000!

Elame veel!

Jaava

36. EESTI POLITSEI RINDEPATALJON (2)

1942 Tartu — Stalingrad — 1943 Tallinn

Enne kui sinna jõudsimme, nägime steppides põlenud vene tanke T-74., suured jurakad kõik, põlesid veel osaliselt. Saksa stakud olid seda teinud. Tagasi tulles oli üks saksa vormis mees ütamas stepis. See osutus eesti ohvitseriks (Neljandik), kes oli nii hirmunud, arvatavasti oli ta olnud lahingu ajal seal külas. Võtsin ta vägisi oma autosse.

Suruvikino oli kasakate küla. Kui sinna läksime ei olnud seal ühtegi inimest. Jõe kaldale tegime Leinjärvega (veebel) laskurpesad ja valvasime seal korda mööda. Meie kõrvale olid toodud töökoja mehed Harkovist. Kuid öösel, kui oli vaikne, läksin neid vaatamata — kaevikud olid tühjad — olid läinud.

Pühapäeva hommikul hakkas vaenlane meid miinipildujatega tulistama. Olles meid terve päeva niimoodi tulistanud, arvasid mehed, et siit külast peaks pääsema. Läksin sinna majandusülemale ütlema, et ta annaks ühe auto... seal mehed istusid põrandal (pool maja oli maa sees) ja kuulid läksid läbi seina. Viinapudel käis käest kätte. Üks veoauto, laetud toiduga oli õues. Kuidas saada siit välja? Sõitsin leitnandiga tagasi, kes pidi ise seletama, et tal ei ole autot anda. Tema sõitis ise ja pörkas teise autoga kokku (tulesid ei tohtinud kasutada). Arvatavasti selle kolina peale tõmbasid venelased meile kuulipilduja tule peale. Olime autode taga kõhuli ja ootasime kui tulistamine lõpeb. Hiljem sõitsin tagasi sinna ja parandasin oma auto ventilaatori rihma. Patüli maja ees oli veoauto kraami ja pat. kirjavahetusega. Kui autojuht oli käivitanud mootori, oli kohe avatud kuulipilduja tuli. Tema oli saanud auto ratta taha. Nii ta rääkis mulle hiljem. Pat. nimekirjad jäid sinna (Hiljem visati Eestis lehtlehti ja seal olid ära toodud kõikide meeste nimed).

Taganemise tee oli mul teada, sest ma olin varem sõitnud. Mitmed vanemad mehed kauplesid, et võtaks nad peale... Staabi veebel Kostabi, tõik Büdde, autorühma ülem Junkur, ltn. Kiresti ja veel keegi — peale minu viis meest. Sõitsin põhukuhjade vahel, kus teine meie auto oli juba ees. Selle autojuhtilt küsisin, kas sa tahad siit põgeneda? Ta ütles, „Ei saa, venelased tõmbavad tule peale.“ Kuulasime. Näha polnud midagi. Oli kottpime. Hakkasin siiski sealt kuhja vahelt välja sõitma. Nii kui välja saime, tõmbas venelane häält kuuldes meile tule peale. Auto tagumine ots hakkas kahele poole käima. Panin gaasi juurde. Jõudsimse siiski tõusust üle. Kontrollides ilmnes, et kummid olid tühjad ja bensiini tagavaratank jooksis. Kuhu poole sõita? Siis kuulsime hobuste jalgade kõmpimist ja meeste häält. Need olid kasakad, kes ka põgenesid venelaste eest. Leinjärv, kes oskas saksa ja vene keelt tõi ka sakslased oma järgi sealt külast välja.

Läks mitu päeva kui need riismed jälle kokku korjati ja kuhugi „tropiks“ ette torgati.

Käisin iga päev sõitmas. Jõulude ajal olime ühes kasaka majakeses. Seal elas üks vanamutt 7–8 aastase poisikesega. Karkake ja adjut. Rinne elasid tagumises toas, mina esikus, kus magasin ümarguse kirstu kaanel. Saksa kindral küsis siin minu käest, kunas ma viimatin magasin? Ma sõitsin selle kindraliga punkti ja teiste vahet alafõpmata. Meil polnud mingisugust ühendust teistega, ei telefoni ega raadiot.

Mehed paigutati jälle rindele. Sõitsin ohvitseridega meie rinde juurde. Ees noor poiss magas sellil kaevikus, püss jalgade vahel. Äratasin ta üles. Läksin edasi ja venelane tõmbas püssitule mulle peale, viskasin pikali, rullisin ennast edasi — jooks, pikali ja jälle rullides sellest kohast eemale, nii pääsesin selle taktikaga tulema, kuigi olin „kirbu peal“. Tagapool seadsid sakslased üht suurt kahurit üles, kuid see oli saanud tabamuse ja seoti haavatuid kui mina sealt möödusin, et jõuda oma auto juurde. Hiljem jäi vaikseks. Öhtul tulid saksa ohvitserid meie omade juurde, et nõu pidada, pidin nad autoga sinna lõiku viima, kus oli laskmist. Oli pime, tulesid kasutada ei saanud. Sõitsime tasa ja kuulatasime. Kus päeval rinne oli olnud, seal oli kuulda oigamist. Läksime edasi, kuulsime venekeelset häält kõma ja katalokkide kolinat. Nüüd keerasime ümber — kui kiiresti sa pime-das ikka sõidad?

Venelaste taktika oli. Kui täna on siin lõigus lahing, siis järgmisel päeval pole seal midagi. Ösöeti nad vahetasid positsioone. Igal õul oli kuulda tanki roomikute kolinat.

Meil oli nendega raske sõda pidada, sest puudusid veokid. Samuti puudus side oma üksustega. Käisime minu autoga sakslaste juurest olukorra kohta andmeid hankimas.

Kui jõulupühad möödusid, hakkasid meie mehed taha poole minema. Iga päev mitmed kilomeetrid. 1. jaan. olime ühe endise kloostrijures. See oli üksikus kohas, keset lagedat steppi, suur telliskivist ehitus, nüüd aga laudadega kinni lõõdud.

Üleminek Doni jõest. Purustatud silla asemel oli ehitatud kitsas ajutine sild. Sõjaväe politsei juhtis üleminekut. Suured autode kolonnid (vähemalt kümme kõrvuti) ootasid ülepeäsu. Veeti üle raske suurtüki vägi ja muud varustust. Mul oli õnne, kui üks diisel masin ei võtnud käiku, sain vahele sõita. Üleminek kestis mitu päeva. Vene lennukid ei käinud pommitamas. Näis, et sakslased ei kavatsenud enam vastupanu avaldada. Taganemine oli peaaegu paaniline.

Shakhy (Rostov na Donu-st 100 km põhjas) oli pataljoni kogumise koht. Siin koostati esihelon — 1 klassivagun, 2 platvormi ja 4 kaubavagunit meeste tarvis. Pataljoni 640 mehest oli järgi ainult 75 meest. Kuu aega olime teel. Tallinna jõudes majutati meid Tartu maanteele end. Sõdurite kodu ruumidesse. Peagi likvideeriti pataljon.

SELGITUSEKS

Saksa Lõuna-Armeede Grupp Alkautsa pealetungi juba juulis 1942.a. 1. Soomus-armee ja 17. armee tungisid Kaukaasiasse. 2. Soomusarmee tuli Kurski rajoonist samuti lõunasse ja läks üle Doni. 6. armee läks nüüd Stalingradi peale (kuna vastupanu oli nõrk?) Olles spiraalselt laiali hajutatud suurte kaugustega teedeta steppi ja karmi talve mõju all, ei suutnud sakslased vallutada küllalt kiiresti Stalingradi. Venelased koondasid jõude ja etteulatav 6. armee äralõikamine oli mõlemalt tiivalt nüüd võimalik.

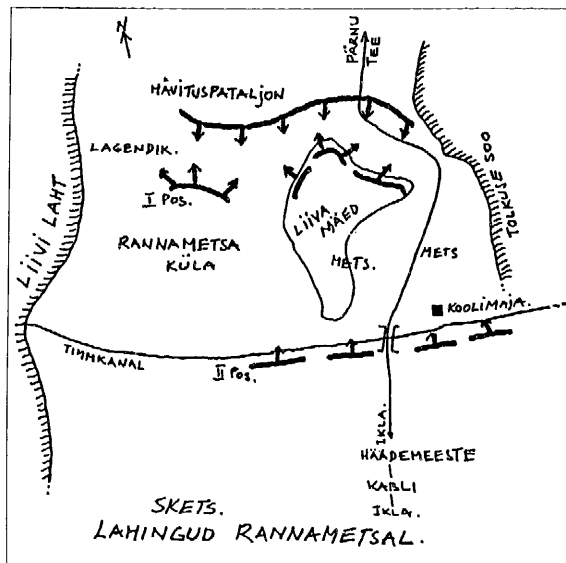
Nähtavasti nende tiibade kaitseks (et hoida ühendustee 6. armee lahti) toodi tagalaüksusi rindele. Üks selline üksus oli 36. politsei rindepataljon.

M. Henneste, Austraaliast

ÜLESTÕUS JUULIS 1941 (3)

Vastane alustas rünnakut. Seni oli ta püüdnud meid mägedest välja lüüa väiksemate jõududega, kuid nüüd oli ta nähtavasti koonandanud kõik kasutada olevad jõud, mis moodustasid tugeva 150–200 meheline löögiüksuse. Vaenlane lähenes mitmes ahelikus, rünnates meie kaitselini terves pikkuses. Meie tulejõud oli küllalt tugev, et sundida lähenevad ahelikud maa ligi. Paar ahelikku püüdis veel edasi liikuda, kuid lõpuks jäid ka need peatuma. Lahing muutus vastastikuseks paugutamiseks.

Vastase ahelikku tagant, kaugelt külast lähenes masinate müra. Peanahk nagu hakkas sügelema. Selleks oli küllalt põhjust: vastase rasked relvad ilmusid lahinguväljale. Maanteed mööda lähenesid tanketid meie positsioonidele. Arvatavasti olid nad määrganud meie miinitõket, kuna nende edasilükkumine muutus aeglaselt ja ettevaatlikuks. Peagi jõudsid nad siiski meeste ahelikku joonel ja avasid raskekuulipildujate tule. Püüdsime oma kerge automaatrelvadega vastu panna, aga mida need soomusmasin-tele ikka teevad. Vaenlane rullus lihtsalt edasi meie kuulipildujate pesade suunas.

Lätlased kaotasid närvid ja tõmbasid korraldult välja, jättes kaitseõigu saatuse hoolde. Nadd olid nii ehmunud, et ei võtnud lõunapool kanalit uut positsiooni sisse ja sõitsid oma veomasinatel kohe minema. Alles Häademeeste alevikus olid nad teinud esimese peatuse, kus Kurmi mehed neilt poolvägisi kuulipildujad üle võtnud. Mehed kadusid Lätimaa poole ja Vabadussõjaagea auvõlg jäi seekord tasumata.

Lätlaste paaniline põgenemine oli tekitanud meie tagalas teataval määral segadust, kuna nad olid rahvale öelnud, et Liivimaa rindele on kokku langenud ja kõik võitlejad põgenevad ning hävituspataljon tuleb vene tankide toetusel edasi. Miski jõud ei suuda neid enam peatada.

Lätlaste väljatõmbamine nõrgendas meie vasakut tiiba tunduvalt. Seda kasutas vastane ja surus nüüd sealt sügava haardega edasi. Üks tanketidest hakkas juba lähenema otse meie ainukesele selle külje kuulipildujale. Seda märgates andsin Välistele käsu taandumiseks ja vasaku tiiva kaitse üle viimiseks lõunapoolse kanalit, uuele ette nähtud positsioonile. Parema tiiva meeste ja Raidiga oli side katkenud, aga selgus, et ta oli vahepeal tagasi tõmbunud ja uuele positsioonile asunud. Kesk-lõugu ülesandeks oli nüüd vastase edasilükkumise viivitamine, et taganenud meestele aega anda uute kaitsepositsioonide sisse võtmiseks, kes siis omakorda meie sillast üleminekut ja uuele positsioonile asumist kataks.

Raidi juhtnõrde kohaselt olid mõned mehed ette valmistatud tankirusikate viskamiseks. Need olid tavalised bensiiniga täidetud pudelid, millele oli nõör ümber seotud nii, et üks ots ulatas bensiinisse, teine, vaba ots oli süütamiseks. Pudel süüdatud nõöriga tuli visata lihtsalt tanki roomikute vahele, kus see pidi süütama tanki põlema. Selliseid tankirusikaid olid soomlased Talvesõjas edukalt kasutanud Vene tankide vastu. Meie mehed tahtsid samal viisil tankide vastu välja astuda.

Saatsin viimased laskurid taha ja jäin tankitõrje meestega olukorda hindama. Raske oli leida mingit võimalust selles lahingu olukorras tanketidele lähedale pääseda ja sealjuures ise ellu jääda. Tõmbusime kõik kanalit taha uutele positsioonidele, kuigi julged rannapoisid tundsid pettumust.

Vastane jõudis kanalini välja ja tanketid üritasid silla ületamist. Silla kate oli meie poolt osaliselt eemaldatud ja tagasi panemiseks ei andnud meie kuulipildujate tuli võimalust. Jalavägi üksinda ilma tankide toetuseta ei olnud võimeline meie uusi positsiooni kanalit taga vallutama. Vaenlane lõpetas rünnaku. Mõlemal poolel oli kaotusi ja haavatuid.

Kui hävituspataljoni pealetungi oli Timmkanali ees peatatud, asusid hävituspataljoni „võitlejad“ ja punaarmeeelased 8. juuli hommikul jões põhja pool olevat Rannamõisa küla hävitama. Kokku põletati sel hommikul Rannametsa ja Muhu külas, kas osaliselt või täielikult maha 18 majapidamise hoonet, samuti Rannametsa koolimaja ja Võiste kirik.

Saksa armee väeüksuse mootorrattureist koosnev eelsalk jõudis Rannametsa 8. juuli õhtupoolikul.

(Järgneb)

Teise maailmasõja eelmäng:

M-PÄEV (3)

Saksamaa ootamatu kallaletungi korral olid sel küll katastroofilised tagajärjed. Zukovi kogu tegevust 1941. aastal algupoolel peetakse valearvestuste ja saatuslikkude vigade seeriaks. Kuid 1942. aastal kordas ta jälle neid „vigu“, kavandades Stalingradi all ootamatu ja hävitava löögi kahe mobiliseeritud tiigrüperiga abil. Iga Zukovi operatsioon oli ootamatu, ei võimsuse kontsentreerimine, sügavad ja kiired läbimurded.

1939. aasta 1. septembril tungis Hitler Poolale kallale ja seda kuupäeva peetakse ametlikult Teise Maailmasõja ametlikuks algusepäevaks. Hitler oli teadagi kurjategija ja koletis. Kuid ärgem unustagem, et maailmas oli veel üks palju kavalam koletis — see oli Stalin.

Ma ei tea, millal Hitler kavatses alustada Teist maailmasõda. Kuid 1939. aasta septembris ei oleks Hitler tohtinud Poolale kallale tungida. See tõi kaasa sõja Prantsusmaa ja Suurbritanniaga ning kaasneva mereblokaadi. Meresõjaks pidanuks Hitleril olema võimas laevastik. 1939. aastal Saksamaal seda veel ei olnud. Hitler oleks pidanud kallaletungi Poolale edasi lükka kuni 1944. või 1945. aastani.

Juba ammu on teada, et Hitleril polnud 1939. aastal kavas alustada üleüldisepoolist, veel vähem ülemaailmselt sõda. Saksamaa tööstus tootis 1939. aastal rahuaia režiimis ja Saksamaal polnud kavas seda sõjaroobastele seada. On teada, et 1939. aasta 3. septembril oli Hitler vapustatud, kui ta sai teada, et Prantsusmaa ja Suurbritannia on talles sõja kuulutanud. Seda ei osanud Hitler ette näha. Stalin oli aga 1939. aasta 19. augustil langetanud otsuse, mida ei saanud enam muuta. See otsus ei jätnud Nõukogude Liidule mingit muud võimalust peale sõja.

Seepärast peangi ma 19. augustit 1939 sõja lähtemomendiks. Ja kui Hitler ei oleks alustanud sõda 1. septembril 1939, oleks Stalin otsinud mingi muu võimaluse või leidnud ka teise alustaja, kes ikkagi oleks kogu Euroopa sõtta tõuganud. Selles ongi minu väikese avastuse tuum.

1939. aasta 23. augustil kirjutati Kremilis alla Molotov-Ribbentropi paktile. See oli haarav ja meelkõitev sündmus. Selles osalejad ei suutnud ette näha, et kiretu kaamera võib jäädvustada rohkem, kui on meeltnõuda kogu selle ürituse organiseerijale. Kui kaamera jäädvustas hetke, mil Molotov ja Ribbentrop kirjutavad lepingule alla, sosistavad nende selja taga kaks vandenõulast — Stalin ja Šapošnikov.

Neil on, millest sosistada. Nõukogude Liit on juba läbinud salajase mobilisatsiooniperioodi ja on astunud salajase mobilisatsiooni etappi, mis juba ise kujutab endast sõda. Stalin ja Šapošnikov teavad, et on tekkinud situatsioon, kus, Šapošnikovi enda sõnul „ei saa enam olla tagasipöördumist rahuaega“.

Nõukogude Liidus formeeritakse juba laskurdivisive järjekorra numbriga ühe saja. Nõukogude Liidus õpetatakse juba välja tuhandeid lendureid. Nõukogude Liidus formeeritakse juba kümneid uusi sõjakooli sadade tuhandete uute ohvitseride ettevalmistamiseks. Nõukogude Liidus käib selline püssirohu- ja mürsutehaste ehitamine, mis teeb juba lähemal ajal sõja mõeldapääsmatuks. Liit ja Šapošnikov sosistavad Ribbentropi selja taga: nad teavad, et Nõukogude Liit on juba sõjalaokorras, kuigi kahurid veel ei tulista.

Kuni 1939. aastani ei olnud Nõukogude Liidus üldist sõjaväe kohustust. Sõjaväkke ei võetud kõiki, vaid võeti valikuga. See oli mõistetav: me oleme rahuarastavad inimesed!

Kutsealuste vanus oli 21 aastat. See pole enam arusaadav. Oleks võinud ju kutsuda 18–19 aastased, kohe pärast kooli. Las noormees teenib oma aja ära ja on siis vaba. Siis oleks 21 aastane noormees võinud leida tööd, soetada perekonna, kuid nüüd ootas ees määramatus — kas võetakse sõjaväkke või ei. Keegi ei osanud mõistlikult seletada, miks armeesse tuleb võtta 21 aastased, mitte aga varem.

Ometi oli sellesse süsteemi talletatud sügav sisu. See oli justkui pais jõel, sellest pääses läbi osa, mitte kõik. Ülejäänud jäid varusse. Vajalikul hetkel sai kehtestada üldise sõjaväe kohustuse (mõeldes selleks välja sobiva ajendi) ning kutsuda kõik, kes varem polnud teenistuses käinud, korraga lahingulippude alla. Aastate jooksul oli neid kogunenud päris suur hulk.

See hetk saabus. 1. septembril 1939 kehtestati üldine sõjaväekohustus. Kõik, kes varem polnud teeninud, kutsuti sõjaväkke. Täiskasvanud meeste teenistusse võtmine ei tekitanud mõtet, et valmistatakse suureks sõjaks. Sõjaväkke kutsumine väikeste sõdade olemasolul ei vaja erilisi selgitusi.

Need konfliktid hakkasid toimuma järjekorras, justkui oleks keegi neid tellimise peale organiseerinud — Hassanist Dnepri suudeni ja sealt Soome põlismetsadeni. Noori ja mitte nii eriti noori mehi kutsuti sõjaväkke ka siis, kui valmistati „vabastusretkeks“ Poolasse. Kuid pärast retke neid mehi enam koju ei lastud — käis Soome „vabastamine“ ja juurde võeti aina uusi mehi. Seejärel tuli Eesti, Läti, Leedu ja Bessaraabia „vabastamine“. Ning taas uued teenistusse kutsed. Teadagi, aeg on ärev!

Stalin oli ka veel üks reserv — uue seaduse järgi vähendati teenistusse võtmise vanusepiiri 21-lt 19-da eluaastani, mõnede kategooriate puhul ka 18. eluaastani. Võeti kõiki, nii 18- ja 19- kui ka 21-aastaseid. Stalini kunstlikult kõrgendatud kutsealuste vanusepiir lubas nüüd koguda miljonite meeste energiat nagu paisu tagant. Nüüd avas Stalin vesiväravad ja kasutas kogunenud energia ära korraga.

1939. aasta kutsealuste hulk oli tohutu. Teist korda sellist trikki korraldada ei saa. Järgmisel aastal sai teenistusse kutsuda vaid ühe aastakäigu mehed. Seaduse kehtestamisega 1939. aastal lõi Stalin soodsama olukorra 1941. aasta suveks — kahe aastaga saavad kõigist neist väljaõppinud sõdurid. Lisandumas on veel 1940. ja 1941. aasta kutsealused. Just selline kaadriarmee saabki sõda alustada. Pärast sõja puhkemist ühistatakse kõiki tähtsajad ja kõiki kutsealuseid saab rivis hoida kuni sõja lõpuni, täiendades ja tugevdades seda vaid reservväelastega, kes eelnenud aastatel olid armeest läbi käinud.

Stalinile ja tema kindralitele ei olnud teadmata see, et 1941. aasta sügisel tuleb ebatavaliselt suur 1939. aasta kutsealuste noos koju lasta. Seadusega oli kehtestatud kõige suurema sõjaväeliste hulga — reameeste ja alama astme komandöride — teenistussajaks kaks aastat. Sel meel tugevdas 1939. aasta teenistusse kutsumine armeed vaid kaheks aastaks, kuni 1941. aasta sügiseni tuli see suur jõud käiku lasta. Teenistuse lõpetanud armeesse jätta ei saa: langeb distsipliin. Ainult sõda võimaldab hoida armees miljonid väljaõppe läbinud ja nõuda neilt alumiist. Kui punarmee ei astu sõtta enne 1941. aasta sügist, on 1939. aasta suur kontingent teenistuses olnud asjatult, mehed sõidavad koju ja teist korda sellist hulka rahu ajal enam kokku ei saa. (Järgneb)

EESTI ÜKSUSTEST SAKSA SÕJAVÄES (2)

Eestlaste värbamine sõjateenistusse algas augusti lõpul. Esimesena ületas Eesti-Vene piiri 2. septembril 1941. aastal Pihkva kaitsemeeskonna eesti pataljon, 11. septembril järgnes 181. julgestusüksus. Vabatahtlikke koondasid erinevad Saksa ametkonnad. Wehrmachti 18. armee alluvuses formeeriti kuus julgestusüksust (nr 181–186), kaks üksikkompaniid (nr 13 ja 17) ning nende tagavarapataljon Narvas. Väegrupi „Nord“ tagala juhatas pani kokku kolm kaitsepataljoni (nr 37–39), pioneeripataljoni (hiljem nr 42) ning tagavarapataljoni Tartus, Saksa Julgeolekopolitsel ja SD aga Pihkva kaitsemeeskonna (hiljem 40. pataljon) ning neli kaitsepataljoni (nr 29, 33, 35, 36). Kõrvale ei jäänud ka organisatsioon „Todi“ pataljonisuuruse komando ja kahe üksikkompaniiga. Saksamaal moodustati ümberasunud eestlastest ja lätlastest politseipataljon „Ostland“, mis novembris 1941 läkitati Ukrainasse. Välja arvatud Wehrmachti'le allunud julgestusüksused, olid need formeeringud kõik „šuumapataljonid“ (hilisema nimetusega politseipataljonid) ning nad allutati pärast Saksa Korpapolitseile. Kõik loodud üksused (v.a. tagavarapataljonid) olid mõeldud rakendamiseks väljaspool Eestit, sest kohapeal piisas okupatsioonikorra hoidmiseks Omakaitse.

Algul ületas soovijate hulk tunduvalt sakslaste poolt planeeritu. Peaaegu kõik 1941. a. formeeritud pataljonid olid täis- või isegi ülekoosseisulised (olenevalt tüübit 600–770 meest). Novembriks 1941 pandi kokku 11 rinde- ning 2 tagavarapataljoni ja 5 üksikkompaniid kokku 8500 mehega. Veebruaril lõpuks 1942 ulatus eesti pataljonide üldarv 20-ni kokku 11 500 mehega. Esimesed neli pataljoni lahkusid itta 1941. aasta septembris. Oktoobris-novembris järgnes neile Leningradi oblastisse ja Pihkvamaale kuus ja 1942. a. alguskuudel veel viis pataljoni. Märtsi alguseks 1942 tegutses väljaspool Eestit 16 eesti pataljoni ja 4 üksikkompaniid kokku 10 000 mehega, koju jäi 1500 meest, peamiselt tagavaruüksustesse. Nüüd katkestasid Saksa võimud pooleks aastaks uute üksuste formeerimise. Ainult 35. kaitsepataljon saadeti itta aprillis ja 36. pataljon augustis, kuid nendegi moodustamine oli alanud juba 1941. aasta lõpul.

Alluvusest ja nimetusest olenemata olid eesti pataljonid struktuurilt, relvastuselt ja kasutusalaal üpris sarnased. Julgestusüksuses oli neli, üleajänuis tavaliselt kolm kompaniid, lisaks kuulipildujakompaniil või -rühm ja voor. Raskerelvi leidus väga harva. Pataljone juhtisid eestlastest ohvitserid. Iga üksuse juurde määrati aga Saksa nn ühendusohvitser (Verbindungsoffizier), kellel oli oluline otsustusvõim. Pataljonidesse astumine oli vabatahtlik. Väravatutega sõlmiti reeglina üheaastane teenistuseleping. Mehed said kindlat palka, mis oli vastavalt teenimisoludele ja perekonnaseisule tugevasti diferentseeritud. Abielus olivate tasu oli u 1,5 korda suurem, lapse pealt maksti abiraha (rohkem kui veerand reamehe aluspalgast). Kuid kindlasti ei olnud raha teenistusseastumise tähtsaks põhjuseks. Selleks oli palk liiga väike. Reaksoosseisu kuusissetulek ei ületanud tavaliselt kuigi palju okupeeritud Eesti tööliste kuupalka, teenistus oli aga võrreldamatult ohtlikum ja kurvam.

Eesti üksused paigutati sageli kompanii- või isegi rühmakaupa hajali suurele maa-alale Eesti-Läti piiri ning rinde vahel ja allutati kohapealsele Saksa sõjaväe- või politseivõimule, suuremate operatsioonide ajal ning rindel aga mõnele Wehrmachti diviisile või rügemendile. Hoolimata sellest, et idas tegutses 1944. a. algusest pidevalt 10–16 pataljoni ning mitu üksikkompaniid kokku kuni diviisisuuruse isikkoosseisuga, ei moodustatud neist Saksa poole vastuseisu tõttu suuremaid väeosi. Isegi kahe-kolme pataljoni koostegutsemine oli juhuslik ja harv erand. Üldse jättis suhe sakslastega tugevasti soovida. Hoolimatu kamandamine ja üleolev suhtumine „mitteaariastelastes“ tekitas arvukalt konflikte. Mõnigi kord viis tüli teenistusest lahkumiseni, eesti ohvitseride degradeerimise või isegi arreteerimiseni. Meelehämi põhjustas ka Eesti Vabariigi auastmete tunnustamatus, Saksa üksustega võrreldes halvem varustus ja relvastus ning vahetegumine autasutamisel. Pelgalt sakslaste teenimise soovist poleks eesti pataljonid kuigi kaua koos püsinud.

Teenistuse struktuur koristas 1941. aasta lõpukuudel. Eemalteenijad suhtlesid kodumaaga läbi täienduspataljonide Narvas ja Tartus. Neis registreeriti komandeeritud ja puhkusele olid, vahendati posti ning mis peamine, värvati sõdida soovijaid ja õpetati nad välja. Võitlusüksused said siit pidevalt täiendust. Näiteks saadeti Tartu põhiüksusest ainiuksi 1942. a. esimese pooleteise kuuga suuremate partiidena itta täienduseks 400 meest.

Eesti pataljonide ülesandeks oli esmalt piirkonna või objektide valve ning võitlus partisaanidega. „Todi“ komandot ja pioneeripataljoni kasutati ka kindlustustöödel. Erandiks oli 185. julgestusüksus, mida sakslased tahtsid rakendada Leningradi politseiteenistuses. Meestele õpetati vene keelt ja linna plaani. Hiljem suunati seegi pataljon vahiteenistusse. Enamik 1941. a. formeeritud eesti üksusi teenis Venemaal pikka aega, neist 37., 38., 40. ja 42. politseipataljon ning julgestusüksustest loodud idapataljonid 1944. aastani. Ainult 186. julgestusüksus ja 35. kaitsepataljon likvideeriti 1942. aasta aprillis-mais ning nende isikkoosseis jagati teiste üksuste vahel.

Eesti pataljonide tegevus ei piirdunud vahiteenistusega. 1941. a. lõpust hakkasid sakslased kasutama neid rindel. Detsembri lõpul läkitati Volhovi jõele eeslinnile 181. ja 182. julgestusüksus. Siin sattusid eestlased esmakordselt tõsisesse välitahingutesse. Jaanuaris 1942 murdis kindralleitnant Aleksei Vlassovi juhitud 2. löögarmee Volhovi rindest läbi ning edasi liikudes ohustas Leningradi piiravat Wehrmachti grupeeringut. 18. armee juhatus paiskas seda läbimurret riivistama kõik jõud, sh enamik eesti julgestusüksustest, kokku 2500 meest. Kurvav võitlus Tigoda ja Volhovi soodes ning metsades lõpuks ümber piiratud Vlassovi armee väeosadega kestis pool aastat ning oli eestlastele üheks kaotusterohkema enne 1944. aastat. 181. julgestusüksuses langes juba 10. märtsiks 1942 rivist välja 258 meest ehk kolmandik algkoosseisust. Omakaitse Peavalitsuse hinnangul kaotasid eesti üksused idas 1942. aasta aprilli lõpuks 400 meest surmuna. Veel lõpuvõitluses Volhovi jõel 1942. a. suvel sai neljas julgestusüksus 551 meest surma või haavata.

Jaanuaris 1942 osales 13. eesti üksikkompanii rasketes lahingutes Staraja Russa pärast ning võitles hiljem koos 42. pioneeripataljoni ja Demjanski „kotis“. 29. ja 33. pataljon teenisid rindel Leningradi ja Oranienbaumi (praegu Lomonosovi) platsdarmi vahel. Üks eesti politseivõim (ilmselt 39. pataljon või/ja 1. eesti SS-erikompanii) võitles aastavahetusel 1942/43 ka Velikije Luki välisrindel, sh 8. Eesti laskurkorpuse 249. diviisil lõigus.

(Järgneb)

Mihhail Bendt:

Tserkassõ „koti“ algus — kangelastegu — lõpp (12)

Ägedad lahingud kestavad ja alles 15/16.02.44. suudavad Konevile alluvad väed tagasi vallutada Novo-Buddõ, Komarovka. Šenderovka alles 17.02.44. See toimus alles siis, kui läbimurdesse paisati aina uusi ja uusi väeküsi. Sisepiiratud vägede distsipliinist ja lahinguliseist võimekusest räägib järgmine 2. Ukraina rinde ülema poolt 7.02.44.a. päevikusse kantud kokkuvõtte: „Vaatamata sellele, et kõik saksa väeosad piiramisrõngas peavad päevi ja öid nii kaitse- kui pealetungilähinguid, et murda mõnes kohas piiramisrõngas lahti, kannavad sealjuures ränki kaotusi, kogu aeg väheneb piiratud maa-ala, küll aeglaselt, kuid kindlalt. Ka väljastpoolt ründavad saksa sõjaväeosad pole saavutanud loodetud edu. Rõngast pole suudetud lahti murda ei seest ega väljast. Vaatamata suurtele kaotustele nii sõdurite, ohvitseride kui ka sõjatehnika osas, jätkavad saksa sõjaväeosad visa vastupanu Punaarmeele. Praegu veel pole saksa sõjajõud demoraliseerunud. Vangi annavad end üksikud sõdurid ja pisigrupid, kes on veendunud, et omal jõul nad e. d. d. päästa ei suuda. Kõik see näitab, et meie vastas seisab veel tugev ja ähvardav vastane.“

Seda hinnatavam on iga uus etapivõit. Saksa väejuhatust püüab õhu teel aidata sissepiiratud toiduainete ja laskemoonaga, kuid ka see ei õnnestu enam viimastel päevadel. Alla on tulistatud 200 saksa transportlennukit koos laadungiga.

Kinnitama andmetel jäi piiramisrõngasse 12 000 haavatut. Miks? Saksa õhujõud lubasid kotist välja viia kõik haavatud, kuid lubaduseks see jäigi. 19 päeva jooksul suudeti välja viia ligi 3000 haavatut. Punaarmee õhujõudude ülekaal õhus piiramisrõnga lõpppäevadel oli nii võimas, et ükski saksa lennuk enam piiramisrõngasse siseneda ei saanud. Vastas olid hävitus- ja jahtlennukid, maa peal mitme reaalne õhutõrje võõd. Ümberpiiramislahingute kogu aja jooksul teostasid Punaarmee õhulaevastiku lennukid ka 12 000 väljalendu, hävitasid 450 vastase lennukit, neist 257 õhus, 193 lennuväljal. Saksa õhujõududel sellised võimalused puudusid. Kasutati vaid transportlennukeid, millega veeti rõngasse toiduaineid ja laskemoona ja sedagi ainult 13. veebruarini.

STAVKA andmetel oli peale „Tserkassõ koti“ likvideerimist vangi sattunud 18 000 saksa sõdurit ja ohvitseri. Ega see arv väga vale polegi. 2. Ukrainarinde vägedel õnnestus vangi võtta 5106 sõdurit ja ohvitseri. Ka 1. Ukrainarinde väed võitsid vange. Aga mahajäetud 12 000 haavatut? Ka need olid sõjavangid. OKW andmetel pakutakse vangilangenuate arvaks mõnisaada. Eeldatakse, et siserõngas langes või jäi teadmata kadunuks 10 tuhat sõdurit ja ohvitseri (Jean Mabire Degrelle), väljamurde-lahingutes langes või jäi teadmata kadunuks 14 000. Tuginedes nendele andmetele, pidi rõngast välja murda 20 000 sõdurit ja ohvitseri. Sama arvu pakub ka STAVKA, kuid enne viimast väljamurdelahingut. Kummal on õigus? Kas antud arvud on üldse õiged? Arvan, et seda õiget arvu ei teatud siis ega teata ka praegu. STAVKA andmetel pääses rõngast ka 7000 sõdurit ja ohvitseri, neist 3000 haavatutena. OKW 29.02.44.a. „Meldungis“ pakutud väljamurdnute arv on 27 703. Vahe on pea neljakordne. Kui OKW andmed põhinevad vägede kogunemispalgas registreeritud isikute arvul, siis STAVKA andmed põhinevad väeosade raportitel ja sõjavangide loendusel, sõjavangi sattunud ohvitseridel ja sõduritel saadud informatsioonil ja sõjasaagiks saadud staapide dokumentidel. On teada osa sõjavangide nimesid ja väeosi, kust informatsioon pärineb: diviisi „Wiking“ kapten Müchli (Michl), pataljoniülema kapten Kurt Schröder, ülemlieitnant Deby, kapten Liebküchler, kapral Ides Delfos („Wallonia“), roamees Paul Gröss, 88. jalaväediviisi 246. rügemendi ülema kolonelleitnant Kristoff Fleischmann ja paljud teised, kelle nime ei mainita.

Proovime analüüsida esitatud andmeid. OKW poolt avalikustatud arvud väljamurdnud sõdurite kohta on vasturääkivad. Pärast „Tserkassõ koti“ likvideerimist väidab OKW, et rõngas hävis kuus ja pool diviisi nende vägesid. See arv peaks olema ca 36 000. Rõngast pääses kolm ja pool diviisi — ca 20 000 sõdurit ja ohvitseri. Sel juhul pidid kõik need kolm ja pool diviisi säilitama oma algsuure, igas diviisis 5600 meest. Kas ikka oli nii? 3000 haavatut toodi rõngast välja lennukitega. Järele jääb 17 000 sõdurit ja ohvitseri, kes murdsid välja maismaad mööda. Aga „Meldungis“ pakumine — 27 000? Siin on juba vahe 10 000 isikus. Diviisid, mis pääsesid piiramisrõngast, olid läbi teinud Dante pörgu. Need polnud enam diviisid, vaid jäänused. 1944. a. Wehrmachti diviiside koondimekirjas pole enam selliseid diviise nagu 82., 167., 332., 389. Nende teekond lõppes „Tserkassõ kotis“. Välja tulid nendest vaid üksikud sõdurid või mõni väiksem grupp. Nende diviiside ellujäänud liikmed liideti teiste diviisidega. OKW 29.02.44.a. „Meldungis“ puuduvad sellised diviisid nagu 82., 167. ja 332. Samas mainitakse väljamurdnud vägedest XI ja XXXII armeekorpest esimest 606 sõduriga, teist 848 sõduriga. Võib arvat, et puuduvate diviiside järelejäädud sõdurid ja ohvitserid on XI ja XXXII armeekorpu nimekirjades. Kõik räägib selle poolt, et diviis nr. 389 hävis piiramisrõngas täielikult. Seda enam paneb imestama OKW teade, et selle diviisi 1899 sõdurit ja ohvitseri tulid rõngast väljalt Kahtlen. „Meldungis“ mainitud arvud, mis hõlmavad 213. diviisi (440), 14. tankidiviisi ühte rügementi (465) ja 168. diviisi (613) tunduvad tõepärased. 88., 72. ja 57. diviiside jääkarvud on suuresti üle pakutud. Sama võib öelda diviisi „Wiking“ kohta. „Meldungis“ olev sõdurite ja ohvitseride arv on enam-vähem võrdne diviisi koosseisuga piiramisrõnga sulgemise päeval 28.01.1944. a. Tuleb välja, et 21 päeva jooksul, mil diviis pidas nii ööd kui päevad vahetpidamata lahinguid, ei kaotanud ta ainatski sõdurit! Kui palju tuli diviisi „Wiking“ sõdureid ja ohvitseri rõngast välja viimasel lahingupäeval? (Jean Mabire Degrelle'i järgi) 850 sõdurit ja ohvitseri. 1502 motoriseeritud brigadist „Wallonia“, 110 sõdurit ja ohvitseri pataljoni „Narva“... 1700–2000 meest. Diviis kogunes Poolas Ljublinis Chelms. Kui toimus relvade loendus ja arvelevõtmine, oli seis selline: 350 püssi (karabiini), 50 automaati ja kaks kuulipildujat.

Enne kui kõik diviisi mehed said puhkusele sõtta, peeti nad kinni ja suunati Kovelisse. Diviisi ülem sai korralduse võtta oma 4000 sõdurit ja ohvitseri ning rutata Kovelisse. Korraldus anti OKW sideohvitseri SS kindral Fegelin poolt, kes oli Juhli juures sideohvitser. Kindral Gille vastas, et tal pole 4000-t meest. Sideohvitser lubas saata mehed ja relvad. Enne seda sündmusel lahkusid diviisist motoriseeritud brigadi „Wallonia“ mehed ja võtsid kursi Belgiasse. Samuti lahkusid pataljon „Narva“ rüsmend, suundudes Tallinna. Ajavahemikus 12.–15.03.44. täiendatakse diviisi elavkoosseisu varusid ja suundutakse Kovelisse. On olemas rügemendite „Germania“ ja „Westland“ tuumikud, samuti suurükiväe, tankitõrje-, õhutõrjegrupid. Puuduvad tankiüksused, need peavad peatselt saabuma Prantsusmaalt. 16.04.44 saab diviis lõpuks uue relvastuse piiramisrõngas kaotatu asemele. Tankiüksused jõuavad Kovelis alla.

(Järgneb)

Martin Kink meenutab:

ÜHE EESTI MEHE SÕJATEE (2)

Punasel aastal, 1940–41 minu olukord oli soodne karjääriks: vaesest perekonnast, mitte suure haridusega ega kuulunud rahvuslikesse organisatsioonidesse. Siiski — uus režiim polnud mulle põrmugi sümpaatne.

Sain punasel (1940) aastal hääletusealiseks. Tuli hääletus uue valitsuse moodustamiseks. Peale punaste kandidaatide olid kõik teised kandidaadid kõrvaldatud. Mitte hääletada oleks olnud ohtlik. Tegin siis OMA hääletusedeli Pätsi, Laidoneri ja teiste nimelega. Selle sedeli tagakülje katsin liimiga, mille kuivatasin. Hääletuspunkti anti hääletussedel. Sellega taheti mind otse kasti juurde juhtida: „... sa ju ometi usaldad töötava rahva kandidaate...?“ Ütlesin, et mul esimene kord hääletada ja tahaks ikka näha, kuidas see asi kõik käib — Läksi „boothi“, mis oli pea läbi-paistav punasest riidest. Oma suure kasuka varjus lugemist teeseldes „lakkusin“ oma sedeli liimi märjaks ja liimisin antud sedelile, panin ilusasti kokku ja lasin kasti. Uue režiimi juures oli see elukardetav seiklus. Sama surmamäng oli onupoeg Edgari Kaitselidu mündri äratoomine linnast sel ajal, kui ta küüditajate eest põgenema saades end mees varjas. Panin selle selga, oma riiete alla. Oleks mind peal kontrollitud, poleks mind enam olnud. Oli ka teisi samaväärt seiklusi, nagu eesti lipu väljapanek — et venelased oli vaid umb. 1 km. — seda ma ei teadnud.

Saksa rünnak Venes vastu algas 21. juunil 1941 ja 8. juulil oli Viljandi venelastest puhas. Aastapikkune punane terror oli lõppenud. Kes seni metsas magasid ja elasid, mina kaasa arvatud, tulid jälle koju. Relvad ja raadiod, mis venelased oli ära korjanud, anti jälle tagasi — kui need polnud põgenevate punaste poolt puruks pekstud. Meie maanoorte grupp käis jälle koos. Meie võrkpall, mille punane režiim oli nationaliseerinud, jäi kadunuks. Punasest pisikust nakatatud oli vaid üks pere meie noortegrupist: Maidla pere, kes rentis sel ajal Suki talu. Punaste slogan: maa kuulub selle harijale, oli vast selle põhjuseks. August Maidla tahtis kängesti kõnesid pidada — selleks tal aga annet polnud. Punane aeg vajas kõnepidajaid ja nii oli ta mitmeti aktiivne. Sakslaste tulekul oli ta pisut aeg vangi, kuid lasti naabrite eestkostmisel vabaks, kuna ta polnud peale suu pruukimise midagi teinud. Uue punaste tuleku järel oli ta tegevus selline olnud, et ta sõpradele alla kurtnud: „Kui nüüd muudatus tuleb, siis mul küll midagi peale kuuli loota pole...“

Naabruses, Anna Joonsoni ustalust olid 7. või 8. juuli hommikul naabruse naised-lapsed kokku tulnud sõjarinde lähenedes, et koos nagu julgem... Talu oli maantee ligilähi. Korraga oli õues venelane, kes kärkis midagi „bandiitidest“ ja oli valmis granaati viskama. Anna Joonsoni väike 3. aastane tütar, kes ei saanud aru juhtuvast, läks venelase juurde, sellele oma lapsekeelses rääkides. See tõi venelases esile inimese ja granaat jäi viskamata! Kirjutasin eelnenu, kuna see on paraleeliks sellele, mis on kirjutatud raamatust „Need teod süüdistavad II“ lk. 116.

1944. a. algul oli üldmobilisatsioon, mille alla ka mina kuulusin. Nii olin Tallinnas 9. märtsil, mil meie ilus peallinn suures osas venelaste õhurünnaku purustati.

Mundri saime Klooal, kus toimus ka vanutamine. Vanutamine oli truu-duse-töötus „Suur-Saksamaale ja selle juhile“. Seda pidi kordama etteütluise järele. Kordamise asemel kogu rivi vaiks. Katsuti veel paar korda ja peeti kõnesid, kuid truu-dus Suur-Saksamaale jäi tõotamata. Oli kiusatus alustada Eesti hõmniga, kuid ka see mõte jäi teostamata. Lõpuks saime sõduriteks ka ilma töötust andmata. Rong, mis pidi meid Kehras mahalaadima, et Anija mõisas õppustele jääda, jäi Tallinnasse hulgaks ajaks seisma. Kuna rong Viljandi poole just väljumas oli, poetasin end sellele rongile. Kodunt paar päeva hiljem tagasi minnes palusin vedurijuhti, et ta Kehra eel pisut aeglustaks. Ta ikka vist palju ei aeglustanud, nii oli mu „maandumine“ pisut konarlik, kuid konte ei murdnud. Astudes oma üksuse poole kohtasin üht ohvitseri — Japtent Männik, nagu selgus. Muidugi tervitasin. Kõnusele, et „Kust tuldest?“ katsusin seletada, et jäin Tallinnas rongist maha, kuid hr. kapten soovitas, „Ole aus ja üttele, et käisid kodust!“ Nii tegini. Järgmine soovitus oli minna staapi ja lasta nimi kirja panna. „Ütle, et mina saatsin.“ Hilisemalt „tulijad“ läksid kartsu, kuna kapt. Männik komandeeriti mujale.

Kuna kolliajast oli pisut saksakeelt meelde jäänud, sattusin staapi, meeste andmepaberid täitma. Enese elukutsena märkisin, et olen Kraftfahrer, st. autojuht. Mõitlesin, et ratastel saab rutem edasi — edasi, või tagasi! See pooltõde — tulin toime küll trakteriga, autosõidust teadsin vähe — tõi mu ellu äärmiselt tähtsa muutuse: Mind saadeti autosõidu kooli Alaveres. Kuna tollal oli bensiinist äärmiselt puudus, oli palju vaba aega. Oli palju kaardimängu, külas viinavõtmist ja muud. Toit nagu ikka sõjaväes — üksluine. Ühest talust, mida pidas üks Ingeri perekond, sain head eesti leiba ja piima. See maitses haruldaselt sõjaväe toidu kõrval. Ingerlasi toodi ära sõjapiirkonnast, Leningradi ja Peipsi järve vahel, taludesse, kust inimesed olid venelaste poolt Siberisse küüditatud.

Ühel päeval tuli mu papa mind vaatama, Tuli rongiga Kehra jaama, et sealt jala 13 km. Alaveresse astuda. Sama teed tuli ka üks neiu hobuse ja vankriga ning võitis jalakäija peale. Teel oli papa minu kasuks juttu teinud, et kas sõdurist poeg võiks vahest tulla lisatöid saama? Pärast küskäikui viis sakslasest instruktor papa jälle autoga Kehrasse.

Esialgu mul huvi polnud uue toidukoha vastu, kuid lõpuks tegin viisakusviisi, et tänada papa sõidutamise eest. Kõlastus oli meeldiv ega jäänud viimaseks. Pereisa oli hukkunud sõjakeerises, nagu paljud meie rahvast, kes ühele või teisele poolele ei meeldinud. Nii oli ema kahe tütreaga talu pidamas. Ema nime ei mäleta, tütarde nimed olid Helga ja Ilse. Talu nimeseks Männisalu. Inimesed olid meeldivad, kuid oli üks pisike viga — nad oli usklikud ... Teiste sõdurite arvustus nende suhtes oli negatiivne — nad ei käinud tantsupidudel ja muil sellistel üritustel. Siiski Ilsega kipsu nagu rohkem juttu olema ja rohkem aega tema seltsis kuluma. Olin mitmel pool, kus noored palvetasid. Olin seal nagu nõelt, kuna selline olukord oli mulle tundmatu ja — sõjamehel ei kõlba ometi paluma hakata, ainult relv ja vahvus aitab vaenlase vastu! Oli evangeelne koosolek. Seal üks Vabadussõja veteran pani oma käed mu peale ja õnnistas mind, et Jumala arm saadaks eelseisvas võitluses.

Üksküsimus siiski ei takistanud vahekorde arengut minu ja Ilse vahel, kui jõudsime otsusele, et ilus oleks koos eluteed jätkata. Pea lõppe sõda — siis!

Üldine arvamine oli, et Saksamaa kaotab sõja ja liitlased, need vabaduse „championid“, peavad enestele võetud töötust „Atlantic Charter“ näol. Nii on Eesti jälle vaba ja elu läheb edasi. Peame seni vaid vastu pidama ja sovetid oma piiridest eemal hoidma.

(Järgneb)